ALİ ŞERİATİ

Aydın

idefix

FECR

Çeviren: İbrahim Ağacan
Dünya Yayıncılık

AYDIN

Bu gecenin konusu; aydın, onun toplumdaki sorumluluğu Avrupa, Asya ve diğer ülkelerde nasıl meydana geldiği, beşeri toplumlarda ve özellikle kendi toplumunda taşımış olduğu mesaj gibi meseleler çevresinde olacaktır.

Aydın meselesi, evrensel bir karşılaştırma ve aynı zamanda sosyal ve bölgesel yönden çok önemli, hassas ve temel bir meseledir. Aydın meselesi, orta çağdan sonra söz konusu ediliyor ve onyedinci yüz yılda Avrupa'da aydın kesimi ismiyle bir sınıf oluşuyordu. Ondokuzuncu asırda Avrupa'da bu isim ve sıfatlarla şekil bulmuş aydınlar sınıfı daha sonra Avrupa dışındaki (Afrika, Asya ve Latin Amerika) ülkelere nüfuz ediliyordu.

Kendisini, kendi aydınını tanımayan birinin, toplumu tanıma imkanı yoktur ve iddia ettiği görevi gerçekleştiremez. Yani, aydın, ister İran, ister Afrika toplumundan veya Amerika toplumundan olsun nasıl bir özelliğe sahip olduğunu, tarih ve toplumun hangi şartlarında meydana geldiğini ve bu özelliklerin köklerinin nerede olduğunu iyi bilmesi gerekiyor. (1)

Bu değerlendirmeden de anlaşıldığı gibi, bizzat kendisi toplumu tanımalı, gitmesi gereken ve kitleleri sürüklemesi gereken yolları yürüyüp, yürütmelidir. Biz son asrın yarısında, kendi değerlendirmemizden geçireceğimiz bir aydın sınıfı olgusuyla karşı karşıyayız. Her şeyden önce bu kesimi iyi bir şekilde değerlendirme zorunluluğunu hissediyoruz. Bunun yanında, bizzat kendimiz de bu tabakadanız. En azından kendimizi değerlendirip, nereden geldiğimizi, ne zaman geldiğimizi, neden geldiğimizi değerlendirmemiz doğru bir çıkış olacaktır.Gerçek aydın ve aydın kopyası anlatıldığı zaman, Avrupa dışındaki (Afrika, Asya ve Latin Amerika gibi) ülkelerde aydınların Avrupa'daki bir kopyası olarak görülecektir. Bununla birlikte biz Asya, Afrika ve Latin Amerika aydınları, Batı aydınlarının bir fotokopisi gibiyiz. Ne bir azı ve ne bir fazlası. Orjinalin bir kopyası olduğumuzdan kendimizi tanımamız, kendi zaaf noktalarımızı, kuvvetli yanlarımızı keşf etmemiz, "orjinal kaynağı" tanıyıp, yorumlamadan mümkün olmayacaktır. Avrupa aydınlarının, hangi şartlarda gelişmesini tamamladığı, bu sınıfın özellikleri, psikolojik, fikri, itikadi ve sanat zevkini hangi, tarihi ve sosyal atmosfer ve şartlarda kazandığı gibi olgular köklü bir şekilde ele alınmalıdır. Kısaca söylemek gerekirse, Avrupa aydınını tanımadan, Asyalı, Afrikalı ve İranlıyı tanımak için yapılan yorumlar devamlı olarak eksik, yanlış yorumlar olacaktır…

Yıkılma ve Çirkinleşmenin Anlamı

Dünyada ve aramızda söz konusu olan bir çok mesele

kötü bir şekilde tahrif edilmiş, kötü gösterilmiş müphem ve yanlış tanıtılmıştır. Aydın meseleside bu özelliklerle aynı olarak yanlış tanıtılmıştır Hatta, kelime anlamı olarak da bizim dilimizde yanlış mana verilmektedir. Daha baştan ona yüklediğimiz anlam ve sıfat yanlıştır. Niteliğin yanlış olmasıyla birlikte kendimize aydın unvanını vermemiz de buradan kaynaklanıyor. Avrupa'da, bizim karşılığına aydın 3oiklediğimiz kelimenin aslı "intelijansiya"dır. Bu kelime mastardır ve onun sıfatı da "Intellectual'dir. İntel-lectualin kökü "İntellecf'tir. "İntellect", yani beyin, zihin, akıl, kudret, idrak ve uyanıklık anlamına gelir. Entelijan-sa bir adam derken uyanık, anlayışlı, mütefekkir, şuurlu bir adam akla gelir. Bununla birlikte intellectual veya "intelijansiya", toplumda fikir, bilinç ve uyanıklık sıfatlarıyla tanınan bir sınıfa verilen addır. Yapılan bu açıklamaya göre toplumda uyanıklık, tefekkür ve bilinç yönü diğer özelliklerinden daha fazla olan intellectualdir. Ancak bütün bunlar lügat anlamına göredir. Ama bizim konumuza giren kavram olarak aydının ne olduğu konusuna gelince; aydın (intellectual), düşünce ve fikir konusunda çalışan bir fert veya sınıftır. Toplumun değişik sınıflarını, işe veya toplumdaki çalışmanın çeşidine göre taksim ederiz. Genel olarak, el veya bedenle çalışanlarla fikri sahada çalışanları sınıflara ayırabiliriz ve bu sahada çalışanlara entellektüel ismini verebiliriz. Bedeni sahada faaliyet gösterenler -işçiler gibi-bilek veya endam işçileridir. Düşünce, fikir sahasında çalışanlar, aynı zamanda, belirli bir yere kadar bedeni faaliyet de göstermek durumundadır. Kalem tutmak ve kağıt üzerine yazmak bedeni uğraşlardır. Aynı zamanda, çamur çiğneme, ustaya tuğla atma, veya duvara tuğla yerleştiren ustanın yaptığı çalışma gibi faaliyetlerde, zorunlu olarak akıl da devreye girmelidir. Bütün bu faaliyetlerde, aklın faaliyetini durdurmak imkansızdır.

Bununla birlikte burada hüküm, "illiyet" hükmüdür. Yani, meşguliyetlerinin aracı ve aslı beyinleridir. Bunlara, "entellektüel" tabakası diyoruz. Asıl işleri pazularına dayananlara da işçi diyoruz. İşçiler yanı bedeni veya bileğinin gücüne göre çalışanlar. Bununla birlikte bütün dünyada tanınan ve sosyal bilimlerce resmen bilinen ve bizim aydın olarak adlandırdığımız entellektüel sınıf, değişik fikri çalışma bölümlerine ayrılmaktadır. Örnek olarak, öğretmenler, üniversite hocaları, avukatlar, hakimler, siyasetçiler, hareket liderleri, gazeteciler, muhabirler, mütercimler, yazarlar, şairler, ressamlar, heykeltraşçılar, sanatkarlar, mühendisler, doktorlar, ilim sahasının değişik dallarındaki uzmanlar, edebiyatın değişik sahalarının uzmanları, psikologlar, alimler, mezhep alimleri, feylosoflar, tarihçiler ve bunların benzerlerinin tamamı entellektüel-dir.

Bunların hepsi entellektüel sınıfına girer. Bizim mütercimlerimiz ve yazarlarımız bu kelimeyi farsçaya tercüme edince aydın kelimesini kullandılar. Yanlış buradan başladı ve bu yanlış kafalara yer etti. Öyle ki, hâlâ varlığını koruyor. Acaba bütün bu gruplara ve gruplardaki fertlere aydın ismini vermek doğru olur mu? Hayır! Çünkü, aydın kelimesinin başka bir sıfatı vardır. Aydın kelimesinin incelemeye ve tarif edilmeye ihtiyacı yoktur. Kelimenin kendisi farsça bir kelimedir. Manası da açık bir düşünceye sahip olmaktır. Bu kelimenin Fransa'da ve ingiltere'de bir karşılığı vardır. Bu kelime Fransa ve Fransız edebiyatından gelmedir. Fransız dili ve edebiyatı bizim tahsil etmişlerimiz arasında yaygın olduğu bir zamanda Fransızca

dilinde aydın kelimesinin karşılığı "Keliruya" idi; yani aydın görüşlü…Sınırlı, durgun olmayan ve donuk düşünmeyen adamlar. Aydın ve açık düşünürler… Kendi zaman ve konumlarına, memleketinin konumuna, toplumlarında söz konusu olan meseleye teşhis koyarlar. En sağlıklı şekilde yorumlar ve sonuç çıkararak, bir diğerinin anlamasını sağlarlar. İşte bu adamlar aydındır, yani "keliruya"dır. Karşı karşıya olduğu, toplumun içinde bulunduğu meseleleri ve hayatın sorunlarını anlamıyanların aksine… Hayatın akışı karşısında umursamaz olanlar kaybetmelerinin bununla ilişkisi olduğunu, bu durumla ilgili olarak hastalık ve hastalığın sebebi konusuyla irtibatlı olduğunu anlamazlar. Bunu anlayamaz ve "bunun benimle ilgisi yoktur"der. Halbuki direkt bir şekilde onunla ilişkilidir. İşte bu adam aydın değildir. Bununla birlikte fikir ve düşünce sahasında çalışanların tamamı aydındır, veya değildir. İnsanı aydın yapan belki de toplumda bedeni bir çıkışma, bilek gücüyle sürdürülen faaliyet olabilir. Söz konusu bu sahalarda çalışmasına rağmen, iyi de kavrama yetkisine sahip olabilir. Elbette fikir sahasında çalışanın aksine.. Bunun çalışması düşünce üzerinedir ve bundan dolayı da entellektüel sayılır; ama aydın değildir. Her zaman, yüksek tahsil, üst düzeyde eğitim görüp diploma almış, belirli bir ilmi seviyeye sahip olup da, fikri sahada faaliyet gösteren birçok insanın "büyük ayı" kadar meseleyi anlamadıklarını devamlı olarak görmekteyiz. Bunlar "keliruya"dırlar. Bunlar aydın görüşlü ve aydın anlayışlı değillerdir. Ama işleri fikir sahasını kaplar, yani entellektüeldirler. Ancak aydın sayılmazlar. Buna göre bankada memurluk yapan, sınıflarda ders veren öğretmen, gazete muhabiri, her türlü resim yapan, her türden şiir okuyan, mütercim olan ve hatta saçma da olsa istediğini tercüme edenlerin tamamı fikir sahası işçileridirler ve entellektüel sınıfına girmektedirler.Acaba bunlar aydın mıdırlar? Diğer delil ve senedlerle meseleye eğilmek gerekir. Bedeni işlerle meşgul olan, bir daktilocu, bir işçi, entellektüel değildir; intelijansiya sınıfından değildir. Aydın mıdır, yoksa aydın değil midir? Diğer delillerle ölçmek gerekir..

Yapılan açıklamalar ışığında, bu değer ölçüsüne göre aydın; bir ferdin düşüncesine verilen sıfattır. Entellektüel ise, bir ferdin çalışmasına verilen sıfatı oluşturur. Bu esasa göre bazı aydınlar entellektüel, bazıları ise değildir. Yine bu esasa göre bazı entellektüeller aydındırlar ve bazıları aydın değildir. (2)

Bu esasa göre, aydın bizim tasavvur ettiğimiz gibi entellektüelin karşılığı olmamalıdır. Aydın ve entellektüel umumi ve hususi yönden birbiriyle bazı yönlerden sınırlı olarak irtibatları olan iki genel kelimedir. Mantıkçıların tabiriyle böyle bir ilişki içerisinde olan bu iki kelime, eşanlamlı da değildir. Bunun için Farsça'da entellektüel yerine aydın kelimesi kullanılmamalıdır. Avrupalıların entellektüel kelimesinin gerçek kavramını ve anlamını biz Farsça konuşanların da anlaması için böyle bir yolu tercih etmeliyiz. Ben, devamlı olarak yanlış bir şekilde aydın dediğimiz entellektüelin karşılığı olarak, tahsil görmüş ve diplomalı tabirini kullanıyorum. Evet, her tahsil görmüş entellektüel dir. Neden? Çünkü tahsil görmüş ve onun vesilesiyle çalışmaktadır. Tahsil, yani daha sonra toplumda onun vesilesiyle çalışan bir fikri yatırım. Tahsil seviyesi arttıkça, bu sahada faaliyet gösteren ferdin entellektüel ölçüsü de artış gösterecektir. Entellektüel ve entellektüel olmayan arasında değişik ilişkiler vardır. Buna ilave olarak, değişik derecelerde mevcuttur. Bazıları da bunların ortasında yer alır. Daktilocular gibi. Bir yandan bedeni faaliyet içerisindedir-ler ve diğer yandan da düşünsel bir işle meşguldür. Yani hem fikir, hem beden, hem de pazu işçisidir. Çok güzel bir halı dokuyan kimse, hem beden ve hem de fikir işçisidir. Buna ilave olarak zevk işçisi olarak da sayılır. Başka bir tabirle hem entellektüeldir ve hem de el sanatçısı. Bu örnekler arasına, tekneyle harç taşıyan inşaat işçisini de katabiliriz. Bu, yüzde doksan dokuz bedeni faaliyet gösteriyor. Filozof ise, bunun aksine yüzde yüz fikri çalışma içindedir. Bir şair, yazar, mütercim ve buna benziyenler kendi sahalarında, fikir faaliyetinin zirvesinde yer alırlar.

Entellektüel Sınıfın Teşkili

Entellektüeller, yani bütün tahsil görmüşler, diplomalılar, kısacası toplumda fikir işçisi olanlar, beyinleri, düşünceleri ve malumatları vasıtasıyla toplumda çalışırlar. Bu sınıf, 17.ci asırda Avrupa'da oluştu. Neden, 17.ci asır diyoruz? Bu asırdan önce, fikir sahasında çalışanlar yok muydu? Neden olmasın ki? Orta Çağ'da, Avrupa, İran ve diğer ülkelerde entellektüel gruplar vardı. Bizim din alimlerimiz, vaizlerimiz, büyük yazar ve şairlerimiz entellektüel kesimindedirler. Hiç şüphesiz, Mir Fenderski, Molla Sadra, Hafiz, Gazali, Sadi, Firdevsi, Seyyit Rıza ve Alleme Hılli, entellektüel ve fikir çalışanlaı sınıfındandır. Avrupa'da 17.ci asırdan önce, Orta Çağ'da ilmi, felsefi, dini, tıp, hukuk ve edebiyat dışında çalışanlar, entellektüel sınıfındandır. Ama neden entellektüel?

Tahsil görmüş, diploma sahibi, fikir işçisi sınıfının 17.ci asırda teşkil edildiğini hangi sebeple söylüyoruz? Bu çok özel manaya gelmektedir. Bununla birlikte, genel olarak tarihin bütün devrelerindeki mütefekkirler, alimler ve yazarlar entelektüeldirler. Hatta uzakta kalmış bir kabilede yaşayanlar arasında okuma yazma bilen kişi diğerlerine göre entellektüeldir. Çok bedevi olan kabilede, fazlasıyla, hurafi, putperest, sihirbazlık ve buna benzer faaliyetler gösterenler entellektüeldir. Çünkü, kazma-kürek işlerinde çalışanlara nazaran, fikri faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Ama bugün entellektüelden söz edildiğinde özel bir tabaka anlaşılır. Bugünkü dünyamızda, beşeri hükümetler üzerinde hükmeden ve sistemlerini, fikri, itikadi ve ruhi temeller üzerinde şekillendiren kesimdir kastedilen. Zira, yine bu sınırlar arasında Avrupa'da entellektüel özel bir sınıftır. Hatta, büyük bir feylosof, hıristiyan dininin kiliselerine ait büyük bir alim ve misyoner bile yüzde yüz entellektüeldir. Devamlı olarak, dini tebliğ ediyor, tefsir yapıyor, lügat, dil ve tarih işlerinde çalışıyor ve bu dallara rağmen entellektüel sınıfına girerler. Elbette, kelimenin özel manası, yönünden değil. Entellektüel veya tahsil görmüş tabaka, bugün dünyada söz konusu olan özel manasıyla, orta çağda din alimleri yani, katolik din adamlarının irade ve isteklerinin aksine-kiliselere muhalif olarak-yeni ilimleri okudular; yeni felsefeleri okudular; yeni bir düşünce tarzıyla düşünmeye ve ilmi hayatın hizmetine

sunmaya başladılar. Bu ilim, daha sonraları dinin gerçeklerini anlatmakla sınırlı olan din alimlerinin aksine, toplumun hayatına girdi. Başlayan bu gelişmelerle, mimarlık, mühendislik, ressamlık, şiir, tercüme, yazarlık, inşaatçılık, aritmetik, fizik, kimya, ilaç sanai, tarım, zanaat ve bunun benzerleri gibi dallar bu vesileyle pratiğe aktarıldı Yani devamlı olarak hurafe ve meslek sahiplerine aid olan, onların elinde bulunmayan, hayatın muhtelif kesimlerinde geçerli olan, bu değişik dallara onların vasıtasıyla beşeri hayatta pratiğe aktarıldı. Onlar için okullar kuruldu ve onlar için bölümler teşkil edildi. Bu bölümlere öğrenciler aldı ve bu öğrencileri kendi ilmine göre ve papa-nın kilisesinin ve din ilminin müdahalesine meydan vermeden yetiştirip, mükemmelleştirdi. Daha sonraları, bütün hayat ilmin eline geçti. Hayatta meydana gelen bu değişikliğin ardından, mimarlık, mühendislik, tıp, kimya, fizik, felsefe, şiir, sanat ve buna benzer bütün ilim dalları, çalışma sahaları 16, 17 ve 18.ci yüzyılda özellikle 17.ci yüzyıldan günümüze kadar yüksek tahsil yapmışların eline geçti.

Avrupa'da 14 ve 15.ci yüzyılda: "Alim geldi" dedikleri zaman, din adamının geldiği kastedilmekteydi. Şimdi bizde söz konusu olduğu gibi. Alim dediğimiz zaman akla din adamı gelmektedir. Çünkü, din alimleri havzasından başka bir kuruluş ilimle ilgilenmemektedir. Bundan dolayı ilim, din ilimleriydi… Bütün ilim, din alimleri ve ulema tarafından yönlendirilmekteydi. Ancak, 17.ci asırda durum değişti ve "ulema veya alim geldi" dendiği zaman, akla "hangi alim?" gibi bir soru geliyordu. Din alimi veya diğer alim gerçek hadiseydi. Daha önceleri sayıları çok az olan din alimlerinin dışında kalan alim veya bilginler, (Galile ve Kopernik) daha sonraları tedrici olarak çoğaldılar ve hayatın bütün sahalarında gelişme sağlandı; hayatın bütün kesimlerini kaplayam bu hareketin ardından yeni bir sınıf oluştu. Bu yeni ilim sınıfı olan entellektüeller, intelijansiyeler, yani toplumda fikir işleriyle uğraşanlar, veya başka bir tabirle: dini okulların dışında din alimi olmayan öğretim üyelerinin yanında ders okumuş olanlar yeni bir sınıf teşkil ettiler. Bunların bütün şehir, köy ve mıntıkalarda çehreleri müşahhas ve belirgin haldeydi. Eskiden bir köye girdiğimiz zaman, o köyün alimi, köy hocası veya okuma yazma bilen ve dinle ilgilenen bir kaç kişiydi. Diğerleri de -ister malik, ister çiftçi ve isterse nalbent olsun-beden işçileri sayılmaktaydılar. Bu iki sınıfın yanı sıra,şimdi yeni bir sınıf daha oluşmuştu. Öğretmen, tabib, mühendis, çiftçi ve traktör uzmanı, teknisyen ve bunların benzerleri yeni bir grup oluşturmaktaydı. Bunlar ne din çalışanlarıydı ve ne de din alimleri. Fikir sahasında faaliyet gösteren adamlardı. Bununla birlikte, mübelliğ, din alimi ve kilise kesiminden de değillerdi. Bunlar entellektüeldirler. Yeni tahsil görmüşlerdir. Bunlar 17.ci asırda özel bir sınıf olarak ortaya çıktı.

Sınıf Ne Zaman Teşkil Oldu?

Sınıf, bir şehirde, başkentte ve büyük şehirlerde başka bir sınıf teşkil olduğu zaman oluşmaz; bilakis toplumda baştan başa, daha kapsamlı bir şekilde böyle bir olgunun meydana gelip yayılmasıyla birlikte oluşur. Örnek olarak, eğer toplumun herhangi bir yerinde bir Feodal, düşük çiftçi veya çok gelişmiş bir sanai birimi görürsek bu toplumda sanai işçilerinin olduğu manasına gelir. Bu aydınların bir çoğunun yanlışına kaynak olmaktadır. (3) Zira, bir grubun uyanması başladı. Ancak sınıf henüz meydana gelmiş değildir. Sınıf ne zaman oluşuyor? Herhangi bir şehre girildiğinde, ülkenin her yanını dolaştığımızda, özel bir yer, şehrin belirli bir yerinde özel bir grup, özel bir elbise, dil, özel bir oyun, özel bir mabed, sosyal irtibat, tatil ve özel bir merasim yapıldığını gördüğümüz zaman, işçi sınıfı oluşmuştur. Din çevresinin dışında birkaç mütercim, şair ve yazarın oluşmasıyla birlikte entellektüel, tahsil görmüş, yani söylediğimiz manayla aydın sınıfı oluşmaz. Bu kesimin bütün şehir, köy ve kesimlerde oluşmasının müşahede edilmesiyle birlikte, bu sınıftan söz etmek mümkün olur.

17.ci asırda, Avrupa'da bu sınıf oluşuyordu… Sınıf, bir toplumun, sosyal birimlerine göre kurulur. Daha önce de

öylediğimiz gibi, sınıf, toplumda hem özel iş ve hem de özel duruma sahiptir; kendisine özgü bir dil, ruh, zevk, edebiyat, hüner, yaşama şekli ve özel bir düşünce tarzına sahiptir. Onların dil, edebiyat, düşünce, kültür ve dünya görüşüne ait özellikleri nasıl meydana gelir? Kitap okumakla elde edilmez. Radyo,, gazete, tercüme ve konuşma yoluyla gerçekleşmez. Öyle ise nasıl oluşur? Toplumdaki gerçekler, ihtiyaçlar, özel şartlar ve gelişmelerin neticesinde bu sınıf meydana gelir. Bununla birlikte, bizim fotokopimizin orjinali olan ve 17.ci yüzyılda Avrupa'da oluşan bu sınıf, özel şartların neticesinde doğmuş, toplumun özel durumundan dolayı özel fikri bir yapıya da sahip olmuştur. Oluşması doğal bir şekilde meydana gelmiştir. Sebep-so-nuç ilişkisi de bulunmaktadır…

17. Asırda Aydın Sınıfının Özellikleri

Din çevresinden ayrı olan ve bu yeni tahsil görmüşler, yani aydınlar sınıfı 17.ci asırdan, dünyadaki düşünceler üzerin de tesirli olduğu günümüze kadar nasıl özelliklere sahip olmuştur? Tamamını burada söyleyemiyeceğimiz ayrıntılı ve kapsamlı bir liste var elimizde, çünkü onların herbirini teker-teker izah ederek anlatmam gerekiyor. Buna vaktim yok. Avrupa'nın tahsil görmüş aydınının nasıl düşündüğünü ve neden böyle düşündüğünü izah etmesi bakımından birkaç örnek vermekle yetiniyorum.

Daha önce de işaret edildiği gibi entellektüel sınıf, neden orta çağda din alimlerinin karşısına bir tepki olarak doğdu?

Orta Çağ ilmi ve din ilmi, düşünce ve hayatın hür bir şekilde gelişmesine fırsat vermiyordu. İlmi, İncil'e yarıyacak düşünce itikad ve hıristiyanlık dininin faydalanacağı düşünce, ve inanç tarzı olarak keşfedene, ceza olarak derisinin yüzülmesini öngörmeleri nedendi acaba? Çünkü, daha önceki eski ve dini ilim dedikleri ilimde, insan bedenin damarları içinde kan değil de kas olduğu söyleniyordu. Adam bu adam ise insanın damarlarında kanın dolaştığını söylüyordu… Öyle ise, dinin bilgisine muhalif bilgi üreten bu adamın derisi yüzülmeliydi. Orta Çağda din ilmi sadece İncil'in anlaşılmasına özgü bir ilimle de sınırlı değildi.

Hatta Hz. İsa'dan altıyüz sene önce, Aristo, Eflatun ve benzerleri tarafından meydana gelmiş, olgunlaşmış ve Betlamus gibi şahıslar tarafından yaygınlaşmış olan Yunan ilmi bile, o zamanın ilimleri arasındaydı. Hıristiyan bilginleri daha sonraları İsa (a.s)dan önce tekamül bulmuş, ilmi alıp, hıristiyanlık dinine kattılar, İncil'in bölümleri; Aristo; Yunan felsefesi ve ilmi, eski tabiat ilmi, eski ilim veya din ilmi olarak meydana getirildi. Öyle ki, daha sonraları mütefekkirler, fizikçiler, kimyagerler, rassamlar, mühendisler ve benzerleri Aristo'nun aksine, muhalifine söz söyleyemez oldular. Kuşkusuz bizim ulemamızın ekseriyeti böyle bir taassubtan uzaktılar. Bilakis bizim toplumumuzda inkar edilmez bir gerçek, ulemayı, alimi kabul etmeyen cahillerin bulunuyor olmasıdır. Bu tip insanlar çoktur. Benim veya başka birinin, bir görüş açıklamış olduğu, bunu alimlerin kabul ettiği, ama cahiller tarafından kabul edilmediği gibi, bir türlü bundan vazgeçmediklerine defalarca şahid olmuşum. Ben Mekkeye gittiğim zaman ulema ile cahillerin savaşına şahid oldum. Bütün ulema tavaf zamanında da kadınların yüzünün örtülmemesi üzerinde görüş birliği içindeydiler, ama o mukaddesçi cahillerin hiçbiri bunu kabul etmiyordu. Kabul edenler de oyun gereği öyle göründüler. Bir oyun hazırlığı içindeydiler. Oyun neydi? Bütün alimler yüzün örtünmemesinde ittifak içerisindeydiler. O kabul etmiyordu. O da kimdir? O mukaddesatçılığından dolayı kendisini din alimi zanneden cahildir. Bundan dolayı, kısmen alimin sözüne uymak ve hem de kendi dinlerinin emrini yerine getirmek için teknik bir hile hazırladılar. Bunun için alınlarına 10 santimetrelik bir şerid bağlamışlardı. Şapkanın ön tarafını anımsatıyordu. Bu bandın üzerinden bir perde sarkıttılar. Bu perdenin yüze olan uzaklığı on ila yirmi santimdi. Yüz ulemanın dediği gibi örtülü değil, ama kendi dinlerine göre yüz örtülüdür. Bunlar neyle neyin savaşıdır? İlmin, cehaletle savaşıdır. Hem de din adına. Üzülerek söylemek gerekir ki, bizim kesimlerimizde, uzman ve alim olmayan mukaddesçilerin itikad, karar verme güçleri ulema ve büyük müçtehidlerden daha fazladır. Orta Çağda mevcud olan ve "Skolastik" olarak isimlendirilen bu eski ilim, halkın düşünüp, yeni keşifler yapmasına meydan vermiyordu. Yeteneklerin ve buluşların sağlanmasının önünde bir engel olarak duran bu ilim, bir reform, değişiklik, hareketin içtimai ve fikri sahada (bütün imkanlarıyla) gelişme göstermesini önlemeye çalışmaktan geri kalmadı. Tamamı durgun, dondurulmuş, geleneksel her nesil geçmiş neslin kopyasıdır ve böylesi toplumlarda bütün düşünceler zincire vurulmuştur. Böylelerinin meydana getirdiği muhasaradan dolayı, Avrupa bilginlerinin, düşünce ve hayatı dinin meselelerinden ayrı tutmaya yönelmesine sebep olmaktaydı. Dini bir kenara bırakmadılar. Çünkü, din bir ihtiyaçtı. Din adına hayatın dondurulduğunu gördüler. Orta Çağda kurulan bu sistem neticesinde, Osmanlı Türkleri rahatlıkla dağılmanın eşiğine geldiler. Durumu dağınık hale gelen islam, rahat bir şekilde Avrupa'yı dağıtacak konumdaydı, ama onlar herşeyden mahrum bırakılmışlardı. Hatta islam ülkelerinde sağlanan gelişime ve keşiflerin Avrupa'ya girmesine bile izin verilmiyordu. Müslümanların yaptığı bir saat Alman kralına hediye olarak verilir. Saat belirli zamanlarca zil çalar ve keşişlerin, mukaddes-çilerin fetvasıyla saat imha edilir. Çünkü bütün Avrupa halkını etkilemiş ve içinde cin olduğu inancı giderek büyümüştü. Halkın suçu değildi. Halkın devamlı olarak bu düşünce seviyesinde kalmasına çalışmışlardı. Bu durum ancak bir neticeydi.

Avrupa'da bugün revaçta tutulan kadın hakları meselesi, Orta Çağda kadınlar üzerinde oluşturulan esarete, gösterilen tepkinin bir neticesidir. Örnek olarak Papaya soruyorlar: "Bir kadın kapalı kapıların ardından kendisine haram olan bir erkekle konuşabilirmi?" O da şöyle cevap veriyor: "Kadının mahrem olduğu bir erkekle kapalı kapıların ardından konuşamıyacağı şöyle dursun, bir evde -mutfakta bile olsa-bir kadının olması durumunda, erkek o eve giremez. Hatta, kadın ikinci katta bile olsa durum değişmez." Kadınlar üzerinde oluşturulan baskının neticesi, bugün gördüğümüz manzaradır. Orta Çağda bir kısım dinsiz şahıslar halkı etrafında toplayabilmek için, dine saldırı yerine, Adem'in mukaddes, mütedeyyin bir insan olduğunu söyleyerek dindar olduklarını göstermeye çalışmak durumunda kalıyorlardı. Halbuki 18 ve 19.cu yüzyılda halkın ilgisini cezb etmek ve kitleleri etraflarında toplayabilmek için, dine karşı olduklarını ve dini kabul etmediklerini beyan etmek durumunda kalıyorlardı. Bu tepki nereden kaynaklanmaktaydı? Bu Orta Çağ'ın tepkisidir. Meydana gelen gelişmeler, dine muhalif yeni bilginler veya başka bir tabirle aydınlar dönemi hız kazanmıştır. Neden? Dinin karşısında kilise kadrosuna katolik dininin bin yıllık zindanından firar etmiş bir tutku olarak, hayatını sürdürmek ve kendi kendisine gelişmek, tekamüle ermek istediği için… Mantıken ve doğal olarak kendi yolunda büyük bir

engel olarak gördüğü dine karşı çıkması gerekiyordu; karşı da çıktı. Açıkladığı gibi, aydınların Avrupa'da dinden kaçmaları mantıki bir kaçıştı. Tarihten sağlanan tecrübelerin neticesi de onların görüşünü teyid ediyordu.

Avrupa'nın ikibinbeşyüz ve ikibinaltıyüz yıl önceki geçmişi haddinden fazla parlak gelişmelerle doludur. Aristo, Sokrat, Eflatun ve buna benzer büyük bilginleri, yazarları, şairleri, edipleri ve büyük filozofları vardı. Bunların bugün bile dünyada, kendi sahalarında söz sahibi olması bunu doğrular mahiyettedir. Katolik mezhebi ve hıristiyanlık geldikten ve Avrupa'da din adına sultasını oluşturduktan sonra, Avrupa gün geçtikçe daha fazla boğulmanın ve düşmenin içine yuvarlandı. Nefesi kesilen Avrupa'da bu dönemden sonra, artık ses çıkarmadı. Aydınlar ve aydın sınıfının teşkilinin ardından, din olarak kabul edilen düşünceler kilisenin içine kadar sürüldü, kapısı kapandı; ama yine de gelişme gösterdi.

Avrupa'nın dini bir kenara ittiği bu son üç asırda, Sokrat, Eflatun ve Aristo'ya sahip olduğu zaman gibi parlak bir dönem yaşadığına şahid olmaktayız. Kıyas yaptığımız zaman, yaptıklarının tabii ve mantıki olduğunu görürüz. Yeni ilim, yeni sınıf kilisenin tekelinde ve emrinde olduğu sürece gelişme gösteremedi. Hayat, düşünce ve ilim durmuştu. Kilisenin sultası bir kenara itildiğinde, entellektüel tabakası, dine karşı veya dinsiz bir özellik elde etti. Zira, aydının en önemli özelliklerinden biri, onun dinsiz olmasıydı. Eski din döneminde sadece katoliklerin ders okumasına izin verilmekteydi. Tepki olarak gelişen bu yeni harekette herkese okuma hakkı tanınıyordu. Bütün insanların gelip ders okuması için dinin emrinde olmayan üniversiteler kurdular. Hangisinin daha iyi düşündüğü,hangisinin insanın gelişmesi ve hayatı için iyi olduğu ortadadır.

16.cı asırda İspanya'nın Barselona şehrinde (ülkenin ikinci büyük şehirlerinden) üçyüz bin protestanı katlettiler. Fransa'da o kadar protestan öldürdüler ki, birinci derecede olan ülke ikinci ve üçüncü dereceye kadar düşme gösterdi. Bu katliam protestanların aydın olmasından dolayı gerçekleşiyordu. Buna ilave olarak bu insanlar servet sahibi, çalışkan, aktif ve hayatın şartlarını göğüsleyebile-cek özelliklere sahiptiler. İnziva, cennet satma, tevessül (beşerden yardım istemek), katoliklerin ilan ettiği gibi dünya ve hayat değersizdir, lezzet tanrının zıddıdır ve buna benzer sayısızca hurafeyi kabul etmiyorlardı. Protestanlar, Fransa'nın bütün servet, sanat, sermaye ve faaliyetlerini ellerinde bulunduruyorlardı ve Fransa'nın sağladığı gelişmeler onlara minnet borçluydu. Onlardan o kadar öldürüp katlettiler ki geriye kalan bir grubu başka ülkeye firar etmek zorunda kaldı ve bunun neticesinde bu Fransa birkaç sene sonra düşme noktasına geldi. Aydınların takip ettiği yol ve özellikleri doğal olarak bu tecrübelerden kaynaklanıyordu. Geçmişten alınan dersin neticesinde aydınlar hareketi din, dinin esas ve bağları üzerinde düşünmediler ve bunun da ötesinde kilisenin düşünce üzerindeki sultasını, akıl yoluyla kaldırmaya ve hür bir şekilde gelişme sağlamaya, hürriyeti esarete tercih etmeye çalıştılar. Dinin yerine, küfrü bina etmemek de onların özel-liklerindendir.

Nasyonalizm

Papalık, katolik kilisesi Orta Çağda dünyayı vatan olarak görür. Kavmiyet ve milliyet meselesini düşünmez. Çünkü dünya Papa hükümetinin kontrolündedir. Halk üzerinde hüküm sahibi olmak, kardinaller tarafından seçilen Papa'ya aittir. Dil resmen latincedir. Hiç kimsenin kendi dini veya ilmi meseleleri konuşmaya hakkı yoktur. Neden latince? Çünkü bu zihniyete göre; Allah'ın dili, İncil'in dilidir! Oysa İncil İbranice değil miydi? Veya İsa, İbranice konuşmuyormuydu? Yoksa o latince biliyor muydu? Bu sorular karşısında kimsenin verecek cevabı yoktu. Ama, dil latincedir! Neden? Çünkü, Papa'nın kilisesi, Sezar yönetiminin arka yüzündeki resmi yüzüdür. İsa veya dinle hiçbir ilgisi yoktur. Tamamen, Roma'da bulunan Kayser rejiminin siyasi teşkilatının bir kopyasıdır. "Balıkçı ayakkabılarınım görürseniz, Papa'nın nasıl seçildiğini, açık bir şekilde anlarsınız. Kayser, "eşraf tarafından seçildiği gibi, Papa'da eşraf meclisinin seçmiş olduğu bir şahıstır. Muhafiz alayı, taç, saray teşrifatı, hususi ordu, maliye (vergi) toplama ve bunun benzeri diğer teşrifat merasimleri, Papanın varisi olduğu siyasi teşkilatın bir devamından başka birşey değildir. Kayser'in Roma'daki teşkilatının bir devamı. İşte bundan dolayı İbranice dili değil de Latince dili, dini bir dil olarak kabul edilmiştir.

Papa din adına şöyle diyor: "Bütün dünyaya hükmetmek benim tekelimdedir. (Bu İncil'in ve İsa'nın söylediği söz değil Çünkü İsa: "Kayser'in işini Kayser'e bırakın…. diyor) Açıkça Sezar'ın sözünü tekrarlıyor. Nitekim o da dünya imparator adına tac bırakma merasimi düzenliyor ve bütün dünya milletlerinin, dillerin, kavimlerin Roma imparatorluğunun ve Latincenin azametinde erimesinin gerektiğini söylüyordu. Bu sultadan kurtulmak isteyen 17.ci asır Avrupa aydını istiklalini elde etmek gayesi ile, dine karşı olmakla birlikte, nasyonalistliğini ve milliyetçiliğini de ilan ediyordu. Kendi anadilini latincenin yerine koymak, Papa'nın sultasının yerine demokrasi veya kendi halkının hükümetini hakim kılmak için. Bu da onun başka bir özelliğiydi.

Doğal ve mantıki olarak, bunları kendi toplumunun mevcud şartlarından alıyordu. Öyle ise, onun nasyonalizm mantığı, enternasyonalizm ve dünyanın Papanın olduğu görüşü önünde yer alacaktı. Papa'nın latincenin bütün halkın resmi dili olmasını istemesi karşısında ise, anadiline yapışacak; ilim sahasındaki sultadan dolayı dine karşı olan okullar açacaktır. Zira, papa ve kilise bu hürriyetlerin sağlanmasına meydan vermiyeceklerdi. Çünkü onları bu ana kadar din adına esaretinde tutmuştu…

Halkçılık ve Eşrafiyet (Soylular) Düşmanlığı

Aydının özelliklerinden biri soylulara karşı olmasıdır. Sulta sahibi özel bir sınıfa, feodalizme muhalif olmasıdır. Neden? Çünkü, Orta Çağ da din, Avrupa'da aydın sınıf meydana gelince, hem soylular ve hem de Papanın seçilmesine taraftarlık etmekteydi. Soyluların ve seçkinlerin seçimi, halkın seçimi değil. Bundan dolayı aydın; demokrasiyi, soyluların hükümetini ve papanın dinin seçmiş olduğu soyluların aristokrasisinin yerine tercih edip ayrıca soylulara, feodallere ve feodalizmin şekline muhalefet etmekteydiler. Bu Avrupa'da aydın ve aydının özellikleridir. Bir kez daha tekrar ettiğim özelliklerdir bunlar. Bu benim beyan etmek istediğim konunun özüdür.

Aydın, Avrupa'daki 17.ci yüzyılda meydana geldi. Feodalizmin, Avrupa'ya hakim olduğu, Sezar'ın din adına hükümet ettiği bir ortamda bu oluş meydana geliyordu. Oluşturulan bu atmosferden dolayı, Avrupa aydını dine karşı dinden uzak bir çizgide gelişme gösterir. Din alimlerinin zorbalık, baskı ve sultasından kurtulmak (4) ve hürriyetlerini elde etmek için bu hareket başlatılıyordu. Papa'nın ve kilisenin gösterdiği tanrı inancına muhalefet edecektir bu hareket. Çünkü, Papa'nın tanıttığı tanrı soyluların en büyük savunucusuydu. Onlara izzet kazandırıyor, diğerlerine ise zillet. Soyluların hükümeti olan Papa'nın rejimini zayıflatmak gayesiyle demokrasi kuruyorlardı. İlmi düşünceye tam bir hürriyetin sağlanmasına ve ilmin maddiyatına, kilisenin manevi ilim sistemine, düşüncelerine hayatın sahnesinden uzaklaştırmak ve kendi sistemlerinin emrine vermek için inanıyorlar.

Avrupalı aydınların özelliklerinin topluca intikallerinin bir başka şekli; aydın sınıfını Avrupa'da oluşturan özellik mantıki yönden eksik ve şartlara uygundur. Mantıki yönden malûl durumun doğal olması bu özelliklerin oluşmasının önemli sebeplerindendir. Avrupa'da hüküm süren sistem, bu olgunun doğmasını zaten zaruri kılıyordu. Buna göre, bütün bu özellikler, mantıki özelliklerdir. Tarihi şartların doğurduğu bir gerçektir. 16 ve 17.ci yüzyılda aydın bütün bu sayılan olgularla karşı karşıya kaldı. Bu atmosferde şekil aldı ve neticede bu özellikle şekillendi. O zaman 19.cu asırda doğulu ülkelerde, özellikle islam ülkeleriyle kurulan temas neticesinde, tekamül yönünden zirveye ulaşmış Avrupa aydın sınıfı özelliklerini islam ülkeleri ve doğulu ülkelerin toplumlarına -aydın sınıfı- olarak verdi. Doğulu ve islam ülkeleri aydınları da aynen bu özellikleri aldı. Ancak bu özelliklerden hiçbiri, doğulu ve islam ülkesi toplumundaki aydın sınıfında mantıki değildi. Neden?

Çünkü belirttiğimiz gibi, doğmuş olan özellikler Avrupa toplumunun şartlarının yansıması, din ve tarihin neti-cesiydi. Bundan dolayı doğal bir gelişme olarak kabul görür. Avrupa aydınının böyle bir atmosferde, böyle bir yola girmesi tabii bir gelişmedir. Ama bizim aydınımız, bizim toplumumuzda, başka bir tarihi koşul, başka bir din ulemasıyla karşı karşıya bulunmakta ve sosyal şartlar tamamen farklıdır. 18 ve 19.cu yüzyılda zayıflama dönemini yaşarken bile, aydın sınıfının oluşmasına vesile olan katolik mezhebine benzer hiçbir tarafı yoktur. Bununla birlikte, Avrupa aydınlarının elinde bulunan özellikleri taklit etmekle yetindi. Toplum biliminde, bir mıntıkada yüzde yüz doğru ve mantıki olan bir gerçeğin, başka bir bölgede zararlı, faciaya yol açıcı, kötü ve batıl olduğu şeklinde bir olguya rastlamaktayız.

Aydınların doğu toplumunda yaptığı ilk iş, dine karşı mücadele vermek oldu. Avrupa'da dine karşı verilen mücadelenin neticesi, fikir hürriyeti, düşüncenin gelişmesi, parlak bir medeniyet, acaip ilerlemeler, hayatın bütün sahalarında hızlı ilmi

gelişmeler oldu. Ama, islam ve doğu ülkeleri toplumlarında, dine karşı verilen mücadele veya dinin tesirsiz bırakılmasına çalışma eylemlerinin en seri ve en büyük neticesi, emperyalizmin nüfuzu önündeki engeli kaldırmak, iktisadi sömürü saldırılarının yolunun açılması, masrafların hücumu ile yıkımı kolaylaştırmak; doğu toplumlarında fikri sapmanın meydana gelmesine vesile olmak ve bunlara benzer yüzlerce saldırı ve hücum. Meseleye bakın ve kıyaslayın. Doğulu ülkelerde aydınlar hareketinin meydana geldiği dönemi, öncesini ve sonrasını değerlendirin.

Bu neticeyi, aydınların Avrupa'daki önceki ve sonraki gelişmeleri özellikleriyle karşılaştırın ve her ikisini kıyaslayın. Neticenin tamamen birbirinin tersine, zıddına olduğu görülür.

Sosyal Gerçeklerin Bağı

Muhammed Abduh şöyle diyor; "Onlar dini terkettiler, hürriyete, efendiliğe ve bütün dünyaya hükmetme noktasına ulaştılar. Biz dini terkettik, zillet, ayrılık, bölünme, tefrika, yiKilmanın içine düştük, bize dikte edilen herşeyi almaya hazır olduk ve bize zorla verilmek istenen, önümüze atılanları almak durumunda kalmak noktasına ulaştık… "Niçin? Neden bir sebep iki yarı noktada, iki sosyal şartta, birbirine zıt ve ters iki ayrı netice doğuruyor? Çünkü sosyolojide, felsefede, ilimlerde gerçekler iki türlüdür. Bir iş, bir mesele; ya hakikattir, ya batıl. Eğer gerçekse, her yerde gerçektir ve her zaman da hakikat. Misal olarak eğer, yerçekimi gücü güneşin etrafında dönüyorsa, bu hem Avrupa'da hem İran'da doğrudur. Bin sene, yüzbin sene sonra da doğrudur. Eğer bu teori doğru değilse, heryer ve her zamanda doğru değildir. İlmi ve felsefi meselede bir olgunun hak mı yoksa batıl mı olduğuna bakmak lazım. Ama, sosyal meselelerde başka bir sebebi de değerlendirmemiz gerekiyor. O sebebi unuttuğumuzda, bütün yargılarımız iç-içe ve karşı karşıya batıldır. Sosyal meselelerde, hak ve batıldan ayrı olarak (5) idrak etmek, neden ve nerede planlandığı meselesi üzerinde düşünmek söz konusudur. Bunun göz önünde bulundurulması gerekir. Öğrencilerden biri Kisrevi konusunda bana soru sorduğunda şöyle cevap verdim: "Benim Kisrevi'nin kitapları, sözleri ve maksadıyla bir işim yok. Farz edelim her söylediği doğrudur, yüzde yüz mantıki ve ilmi gerçeklerdir. Ama unutmamanız ve unutmaman gereken, onun meseleyi söz konusu ettiği sosyal şartlar ve dönemin hakim olduğu atmosferde bu mesele başkaydı."

Bir kanun eğer özel sosyal şartlarda özel bir söz söylenecekse, özel bir hedefe dayanmalı ve özel bir gerçek söz konusu edilmelidir. Eğer zihinleri başka bir meseleyle meşgul eder ve oyalarsak, bu hakikat ilmi bile olsa (veya daha da ileri giderek meseleyi daha geniş olarak söylersek) hakikat felsefesi, dini de olsa ve yüz binlerce delille onu ispatlasak bile, açıkça ihanet etmişizdir.

Fransa'nın büyük düşünürlerinden olan ve Güney Afrika'da bulunan "Cune Dayo" şöyle diyor: "Kuzey Afrika'yı bölmek lazım. Ama nasıl bölmek lazım? "Daha sonra sözlerini şöyle sürdürüyor:" Ben tarihi yönden yaptığım araştırmayla, Kuzey Afrika halkının yarısının barbar olduğunu gördüm. Diğer yarısı ise Arap kavnıindendir. Bunların hiçbir kesimi Arap veya barbar olduklarının farkında bile değillerdi. Yaptığım incelemede barbar olan grupta kavmiyetçilik duygularının daha fazla olduğu kanaatına vardım. Buna mukabil olarak Arap olanlarda ise, dini ve mezhebi duygular ağır basmaktaydı. Bununla birlikte, dini duyguları olan kesimde bugünün aydın meselesini söz konusu etmek ve bunların dini karargahlarından çıkmalarını sağlamak ve birinci grupta ise dini tebliği etmek yoluyla, isla-mın vahdet anlayışıyla birlikte bir potada erimiş olduktan sonra diğer gruptan ayırmak mümkün mü? Hangi vasıtayla? Ancak kavmiyet meselesini programlama yoluyla olabilir."

Görüldüğü gibi kavmiyet meselesini genel olarak toplumsal durumdan, tarihten, zamandan ayırdığımız ve soyutladığımız zaman, kitaplarda tarif edildiği gibi, bir ileri mektep, insanı bir hareket ve doğal bir gelişme olarak görülür. Ancak, bütün Avrupa aydınlarının, düşünür ve mütefekkirlerinin dayandıkları büyük önem verdikleri bu düşünce tarzına göre büyük bir edebiyat oluşturdukları ve bu mektep sayesinde, Papa'nın gölgesini Avrupa'dan bir kenara ittikleri ve kurtuluşa kavuşturdukları nasyonalizm mektebi, hak ve hakikat düşüncesi, doğuluların parçalanmasına, bölünmesine, tefrikasına ve vahdetin yok olmasına vesile olmaktadır. 17.ci asırda Avrupa'da meydana gelen bu şartlar medeniyet ve ilerlemenin en önemli vesilesi oluyor. Aynı konumu bizim aydınlarımız 19. ve 20.ci asırda islam ülkelerine taşıdığı zaman bir anda onların zaferinin ne olduğuna bakıyoruz! Avusturya kapılarına dayanmış büyük Osmanlı imparatorluğu, Karadeniz'de islam adına en büyük deniz karargahına sahip olan, bütün doğu Avrupa'yı kendi bayrağı altında bulunduran ve batı ile merkez Avrupa'yı da potasında eritmeye ve erimeyen kısmı Manj denizine dökmeye doğru giden bu büyük imparatorluk, fazlasıyla insani, ilerici bir mektep olan bu nasyonalizm, milliyetçilik neticesinde paramparça ediliyordu. Esasen bu mektebin insani olduğuna ben de inanıyorum. (6)

Böyle bir vakit ve şartlarda onlar tarafından kurulan bu mektep, Avrupa aydınlarından etkilenen bizim aydınlarımız tarafından -onların en büyük ilericilikleri de nasyonalizm idi-sürdürüldü. Bu hareketin sürdürülmesi neticesinde, yirmibeş yıl yani çeyrek asır sonra, bu büyük Osmanlı İmparatorluğu, muazzam bir islam gücü, Avrupa'nın nefesini kesen bu büyük güç içeriden parçalandı ve paramparça bir şekilde bölündü. Emperyalistler için uygun olan lokmalara bölündü. Batının boğazından rahatlıkla geçebilecek lokmalar haline geldi.

Söylemek istediğimizi şöyle özetleyebiliriz. Biz batılı aydınlar gibi düşünen aydınlar, aynı özelliklere sahibiz. Kendi toplumlarının tarihi, zamanın ihtiyacı ve realitesini göz önünde bulunduran, onlara göre şekillenen, fikri özellikleri oluşan, ona göre çalışıp hareket edenlerin aksine gelişenlerin bir parçası olarak, biz, kendi toplumumuza zamana, kültürümüze dayanmadan, o özelliklerden sadece birini aldık ve onunla amel ettik. Her yerde netice bunun aksine oldu. Çünkü," sosyal

meseleler, o toplumun durumuyla irtibatlıdır, bölgesel ve genel değildir.

Meselenin Coğrafi Etkisi

Bir söz bir yerde realitedir ve o söz başka bir yerde batıldır. Bir unsur, mektep, ideoloji, bir dönemde hürriyet ve vahdeti kendisiyle birlikte getirebilir, ama başka bir yerde hürriyet ve vahdetin yok edilmesi yolunda kullanılır. Aydın, hayır tahsil etmiş, diploma sahibi, Avrupa'daki okumuşlar, -onlar ayrıca aydındılar-mevcut şartlara göre, tıpkı Avrupa'da oluşturulan aydınlar sınıfının doğması gibi, kendi sosyal şartlarına dini şartlarına, gruplarının, sınıflarının, sosyal, kültürel ve tarihi şartlarına göre şekil almalı, ona göre düşünmeli, oluşumunu tamamlamalı, kendi özelliklerini seçmeli ve ondan sonra yola düşmeli, çalışmalı, sosyal meselelerde hak ve batıldan başka bir sözün olduğunu ve onun da "coğrafi söz" olduğunu bilmelidirler. Her zaman sosyal meselelerde bir olgunun hak veya batıl olduğunu duyarsak, bunun hangi coğrafi şartlarda söylendiğine bakmamız lazım. Söylenen hiçbir sözün, bu toplumun bütün boyutları ve yapısıyla direkt bir irtibatının, toplumda söz konusu olmadığını söylemek mümkün değildir.

Ancak, Avrupa'lı aydınların bir kopyası, fotokopisi olan doğulu, İranlı ve islam ülkelerindeki aydın sınıfın ne zaman doğduğuna bakmak lazımdır. Nasıl meydana gelmiştir? Avrupalılar tarafından bu islam ülkesi ve doğu ülkelerindeki aydınların bulunması nasıl oldu? İslam ülkelerindeki aydınların bulunması ve oluşturulmasının entera-san bir özelliği var. Ona daha sonraki bölümde, Jean Paul Sartre'in değindiği bu meseleye değişeceğim.

Aydının İlimperestliği

Daha önceki konuşmamda, dilimizde yaygın olan şekliyle aydın kelimesinin mana yönünden yanlış olduğunu söyledim. Aydın'dan kastım, düşünen, çalışma sahası bu olan toplumsal aracı beyni, bilgisi olan sınıftır. Beden ve pazu gücüne göre çalışanların aksine… Özel mana yönün-dense. 17.ci yüzyılda Avrupa'da sınıf olarak meydana gelen, bugüne kadar dünyada faaliyetini sürdüren ve zamanın ruhuna hükmeden özel bir sınıftır. Bu sınıfın özelliklerinden biri dine karşı olması, (7) diğer bir özelliği eskiye, gericiliğe muhalif olmaları ve üçüncü özellikleri geleneklere, geçmişe bağlılığa, geçmişe yönelme, kuralcılık, klasiklik ve irtica düşüncelerine karşı olmalarıdır. Bir başka özellik, soyluluk ve aile özelliklerine sınıf ayrımına muhalif olmaları ve genel olarak halk kitlelerine yönelmeleri ve geçmişteki bilginlerin dine bağlılıklarının aksine -özel manasıyla yani Avrupa entellektüelleri-ilme bağımlı olmalarıydı. Yani: "Skolastik" gelenekçilik yerine "Science fiction"a, ilme dayanmak. Yani "science"nin asaleti. Sayıns (science) özel manasıyla ilimdir. Genel olarak söylediğimiz manada kullanılmaz. Biz her türlü tanıtan ve bildiren düşünce ürününe ilim diyoruz. İster dini, ister felsefi, tabiat ötesi, fizik, kimya - yani dakik ilim-psikoloji, sanat veya edebiyat ilmi olsun, durum farketmez. Ama "Sayın"dan maksad, ilim mantığına dayanan dakik ilimdir. Ayrıca tecrübelere de dayanır. Bununla birlikte siyanizm yani sayıns'in söylediği herşeyin bu yoldan elde edilen ve hakikat olan inanç mektebi. Siyan'ın yollarının dışında elde edilen her ilim, dakik ve dayanılacak ilim olarak kabul edilmez. Buna göre siyan dendiğinde, bilgi akla gelir. Özel yollarla elde edilmiş özel bir ilim. Bu bilgi de daha önce de söylediğimiz gibi, madde ve açık tecrübelere dayanan bir ilimdir.

Hissedilen bu madde ilmine dayanan bilgi, ister tabiat olsun (fizik ilmi) ister hayvan ve nebatad (fizyoloji, biyoloji), isterse tahlil, tecrübe ve değerlendirmeye müsaid dış ruhi davranışlarımız olsun (ruh bilimi, psikoloji) bu bilginin ana kaynağını oluşturur. Ruhtan söz eden, soyutlanmış, tecrübeye dayanmayan, ruhun devam ve zevalinden haber veren eski ilme dayanmamaktadır. Buna göre, bu ilmin sahası maddi ve tecrübi kaynaklıdır. Bu yolla elde edilen ilim, Sayıns bilgisi kabul edilir. Ancak hüner, sanat, edebiyat, ışrak ve ilham yoluyla elde edilen his ve duygu ilimleri siyanis sahasına girmez. Misal olarak; inanç, irfani ilim ve bilgilerle, ilhami ve işraki bilgiler…

Zira, tecrübeye, soyutlanmaya, hissidilmeye ve müşahade edilmeye müsait değillerdir. Bunlar, labaratuarlarda mutlak bir şekilde tecrübe edilip, incelemeye müsait olmadıklarından, siyanizm yönünden güven verici değiller. Öyle ise siyanizm yani ilmin özel manasıyla ilme inanmaktır, ilimperestliktir. Buna göre bu yoldan elde edilen dayanılabilir, kaynak olabilir ve bu yolla elde edilmeyen yanlıştır veya en azından şüphelidir.

Tabiat ötesi (mavaraul tebii) inanç, gayıp, ahlak ve insani meseleler, siyanis tarafından soyutlanabildiği, tahlil edebildiği, ilmi mantıki, aklı öneriler yapılabildiği, görülebildiği, tecrübe, ahanj ve istikra yapılabilindiği kadar kabul görmektedir.

"Gold Bernard"ın açıklaması bu ilimperestliğe güzel bir örnektir. Şöyle diyor: "Eğer ben ruhu cerrah bıçağının altında görmezsem, kabul etmem." Yani ruhun ispatı için öne sürülen bütün deliller kabul edilir değil. Yani görme yoluyla ruhu görmediğimizden, mütalaa ve inceleme yapamıyoruz, buna göre onu kabul edemeyiz. Ancak, birgün bir fizikçi, kimyager, biyolog, jeolog, psikolog veya vücudun herhangi bir organı üzerinde inceleme yapabilen uzman gibi, labaratuar inceleme, ve ilmi tecrübelerle, ruh üzerinde çalışılabilirse ve onun ispatı sağlanabilirse, o zaman ona inanılabilir.

Saldırı, Savunma ve Rönesans

Neden 16, 17 ve 18.ci asır aydınları Sayıns'a (science) bu kadar inandılar? Bu hem mantıki bir tepkiydi ve hem de ifratı bir tepki. Ama mantıki tepki bir ifrati tefrittir. Mantıki, aksulamel tepki hem ifrat ve hem de tefrittir. Tabiatta da durum böyledir. Bizim dönemimizde de böyledir. Sosyal çekişmelerde de itikadi meselelerde de durum böyledir. Fikri, itikadi meselelerde bu aksulamelde "Tony-be'nin" deyimiyle hücum ve savunma mevcuddur.

"Tonybe" toplumun bütün meselelerine saldırı ve hücum esasına göre bakmaktadır. Yani toplum devamlı olarak ifrat ve

tefrit halindedir. Devamlı olarak ya saldırı halindedir veya aksulamel… Bir fikir veya amel karşısında savunma halindedir. Beşer sürekli bir şekilde ya sağ tarafa ya da sol tarafa yatmaktadır. Maddiyatta ifratın içine düşer, o zaman da onda aniden tepki oluşur ve bu kez de maneviyatta tefrit gösterir. Bu kez maneviyat konusunda o kadar ifrat ve aşırılık gösterir ki, neticede hayattan uzaklaşmak durumuyla kalır. Bunun ardında maddi tepki başlar, o maneviyat aleyhine yönelerek maddiyata doğru gider ve onda boğulur. Hayatı maddiyatla sınırlı kılar.

Bunda, kendisinden manevi tepki meydana gelecek kadar ileri gider. Konuşmalarımdan birinde bütün tarihi dinlerin amel ve aksülamel olarak ortaya çıktığını söylemiştim. Örnek olarak Çin toplumuna baktığımızda, geçmişte soyluluk, maddiyat, yüceltme, eğlence ve güzellik bağlılığı ve maddiyatperestliğin o derece büyüme gösterdiği ve bunun neticesinde toplumun tamamen maddiyat, soyluluk ve lezzetperest hale dönüştüğü görülmektedir. Bunun neticesinde, aniden "Meotso" ve "Taoizm" hareketi başlıyor. Bu hareketle birlikte, halkı toplumdan kaçmaya, lezzetten, maddiyattan, toplumsal hayattan nefret etmeye, tabiattan kaçmaya, inzivaya, toplumu tekmelemeye ve toplu yaşamaya davet ediyorlar. Bu, ifrat karşısında bir tefrittir. Daha sonraları Çinlilerin bu sahadaki düşünceleri o kadar gelişme ve ilerleme gösteriyor ki, bu hadiselerin arasından aniden "Kontiçyus" çıkıyor. Yine sosyal ve insanı meseleyi, sosyal düşüncede özetliyor. Beşeriyetin mana, felsefe ve fikir meselesini, din ve herşeyi toplu maddi hayat topluluğunun tamamı olarak yorumluyor. Yani, "Laotso'nun terk etmeye davet ettiklerine çağırmak, Konfuçyus ise ona nisbetle bütün dünyayı davet ediyor. Avrupa'da aynı durum yaşanmaktadır. Roma'nın durumu bundan farklı değil. Roma toplumu buna ilave olarak kudretperestlik, vahşilik, intikamcılık, lezzete bağımlılık, adam öldürme ve buna benzer duygularla doludur. Roma'nın eski istirahat etme törenlerinden biri,gladyatörleri vahşi hayvanların önüne atmaktı. Bu zavallı esirlerin, kölelerin kendi hayatlarını kurtarmak için vahşi aslan, kaplan veya panterlere karşı bütün güçleriyle savaşmaları gerekiyordu. Vahşi bir hayvana karşı bütün gücü ile yaka paça olan bir insanın ümidsiz bir şekilde mücadele vermesini seyredenler, lezzet alıyorlardı. Romanın bütün medeni insanları gladyatör meydanlarındaki merasimleri seyretmeye geliyorlardı. Sadece soylular ve güçlüler değil, hatta büyük hekimler, filozoflar, büyük sanatkarlar ve bunların benzerleri bu meydanların sahnelerinin seyircileriydi. Bu Roma'nın revaçta olan en önemli tatil şöleniydi…

İşte böyle bir zamanda Roma imparatoru dünya üzerindeki sultası gereğince, kılıç ve ordu gücüne dayanarak bütün uluslar üzerinde hükümranlığını sürdürmeye devam ediyordu. Roma hayatının felsefesi de lezzet ve maddeperestliktir. İfrat anarşisinin büyüdüğü böyle bir zamanda aniden İsa'nın sesi yükseliyordu. "Sevmek, sadelik, birbirini her nasıl olursa olsun bağışlamak ve zalimin kendi haklarına karşı başlattığı her saldırıyı affetmek". Bu ifrat durumudur. Ama bu kandan bir lezzetin içerisinde boğulmuş olan insanı değiştirmek içindir. Kılıçtan sadece ve sadece yaşamak için ilham alınıyor. Onu yola sokmak islah etmek için şiddetli ve acı bir maddeyi adam öldürme ve cinayet karşıtı bir panzehiri onun kanına şırınga etmek gerekiyor. O barış, dostluk ve aşk meselesi İsa'nın bir tarafı ifratıdır. Ve bu kılıç, dünya gücü ve lezzete dayanan Romalı, artık böylece zühd ve zahidliğe yöneliyor. Zühd ve zahidlikte o kadar ileri gidiyor ki, dünya ve maddiyat meselesinde ifrata düşüyor. Roma toplumu artık Orta Çağın zahidler, rahipler ve kiliseye kapanmışlar toplumu oluyor. Yeniden maneviyat, zühd ve zahidlikte ilerleyip, gelişme gösteriyor ve insanın ruhunu o kadar bu meselenin içinde eritiyor ki, Avrupa'nın maddi yaşantısı, tatil edilmiş bir hale dönüşüyor. Öyle ki, Avrupa Orta Çağda Osmanlı Türkleri ve barbarların oyuncağı haline geliyor. Hiçbir surette mukavemet, maddi hareket ve sosyal hayata sahip değildir. Tamamen uyuşturulmuştur. Zahidlik inancındaki aşırı ifrattan dolayı, şiddetli bir şekilde uyuşma dönemi başlıyor. Menfî tesirlerle büyüme gösteren bu uyuşukluğun neticesinde Rönesans ve aydınlar hareketi başlıyor. Sohbetimizin konusu olan aydınlar… Bu aydınlar sınıfı, kendi kendisine mantıki bir şekilde bu kesim karşısında sosyal yönden -Orta Çağda zühd ve zahidlikte boğulmuş bir şekilde uyuşan-dünyadan nefret ve hayatın lezzetlerinden bizar olan -hem de bunları din adına yapan-kesim karşısında yer alıyor. Tamamen toplumun gitmekte olduğu yönün aksine…

Halkın bu uyuşukluk, durgunluk, donmadan, maddi hayattan ve hayatın gerçeklerinden uzaklaşma durumundan kurtulması ve yeniden ihya edilmesi gayesiyle Avrupa aydınlar sınıfı, Avrupa halkını maddi hayata ve meşru hayatın asaletine çağırmaktadır. Aydınların kendiliğinden bu hayata önem verip, yaşamalarını istemelerinin sebebi nedir? Papa'nın sistemi ve katolik mezhebi bütün Avrupa halkını, hayattan sonra hayata davet ettikleri ve ölümden önceki bu hayatın sadece değersiz değil, aynı zamanda zarar verici olduğunu söyleyince ve onlara; "Her lezzet ve dudaklarındaki her tebessüm, gökyüzündeki tanrının gazabına sebep olmaktadır" denince, elbette bu tepkisiz kalmayacaktı. Bu davet Avrupa'da revaçtır. Aydın sınıfı ayaklandığı zaman, kendiliğinden bu hareketin karşısında yer alıyor, cephe alıyordu. Bu dünyanın iyi ve kötü yanlarının eksen alınması gayesiyle cephe alıyorlardı. İçinde yaşadığımız tabiatı tanımalıyız, tapmalıyız, hayatımızı elde bulunan ve önümüzdeki olanlar üzerine bina etmeliyiz. O bedenimize aid olan iç güdülerimizden ibarettir, tabiat sofrasındaki bağışlarla karşı-karşıya olmak, bu tabiat üzerinde hakimiyet kurmak, bu doğal kuvveti yerli yerine yerleştirmek tanımak, maddi hayatın maddeye göre tanzim edilmesi, maddi hayattaki mevcud kudret ve nimetlerin düzenlenmesi..

17, 18 ve 19.cu Asır Aydınlarının Mantıki Özellikleri

17, 18 ve 19.cu asır aydınlarının Avrupa'daki çıkışlarında onların maddeperest ve dünyaperest oldukları, maddi ve ekonomik bakımdan bu dünyaya yönelişleri görülür. Felsefe, gayb ve ahirete yönelme düşüncelerine muhalif oluyorlar. Ve "tabiatta ölümden sonrası ve görülen dünya meselesi bunlardan daha üst seviyede bizim için aydınlık kazanmamış meselelerdir. Buna göre açık, müşahhas ve kesin olan, bu elli-altmış senelik yeryüzündeki hayattır. Keşişler de bize onu terk ettirmek istiyorlar" demektedirler.

Öyle ise, aydın sınıfın bütün bu özellikleri mantıki ve objektiftir ve kendi toplumunun taşıdığı özelliklerden etkilenmektedir. Katolik kilisesinin sahipleri, her türlü düşünmeyi ve düşünceyi sadece uhrevi ve gaybi meselelerle sınırlandırınca, dünyevi hayatın bütün sahalarında düşünmeyi küfür olarak görünce ve mahkum edince, kendiliğinden aydınların aksülamel tepki göstermesi gerçekleşiyor. Bunun yerine, bu dünyanın hayatıyla ilintili olanı düşünmeyi tavsiye ediyorlar. Orta Çağ alimleri bilgi ve ruhbanları din adına tabiat konusunda düşünmenin, maddeye yönelmek olduğu ve ayrıca bunun alçalmaya yöneliş olduğu, yaratıcının nur ve hakikatından uzaklaştırmaya vesile olduğu dolayısıyla insanı gafil bırakacağı söylenince, aydınlar bu davetin, Avrupa'nın tabiatı, mutluluğu tanımasına, insanda var olan duyguların gizli kalmasına sebep olduğunu, bu yolda mutluluk getirecek kabiliyetlerinin önünün kesildiğini, talihsizlik, düşme, cehalet ve geri kalmışlığa vesile oluşunu gördüler. Bunun için, kendiliğinden bu inancın karşısındaki düşünceye davet ediyorlar. Aklın tanıma gücünün yetmiyeceği şeylerin tanınmamasını istiyorlar. Bunun düşünülmemesi dünyanın tanınmasına teşvik ediliyor ve bunun yaşamaya yarıyacağı vurgulanıyor.

Avrupa'lı bir aydının maddeciliğinin, bir mütefekkir filozofun maddeciliğine benzemediği gözlenmektedir. Bundan dolayı dünya, yeryüzü, gökyüzü, ve değişik felsefi mektepler üzerinde düşünmüyor. Bu düşüncenin neticesi olarak, maddeye yönelmiyor da. Bilakis doğal bir aksülamel olarak, 14, 15 vel6.cı asrın toplumundaki durum onu böyle bir tepki göstermeye sevk ediyordu. Yani Avrupalı aydınların maddiyatçılığı, toplumlarındaki asrın ahirete yönelmedeki ifratına bir tepkidir. Aydınların ilimciliği (ilimperestliği), Orta Çağ ruhbanlarının ilme olan muhalefetine bir tepkidir. O zamanın ruhbanları, ilmi değersiz ve asılsız görmekteydiler. İstinbat ilmi, her türlü ilmi icadı, her türlü ilmi hürriyeti, hertürlü buluşu, netice çıkarmayı, akla dayanan çalışmayı engelliyorlardı, düşünceyi de sadece ve sadece itikadın sınırları içerisinde görüyor, ismine din dedikleri taşlaşmış bir mektebi savunuyor ve bütün düşünceleri onunla sınırlı kabul ederek hapsediyorlardı. Aydınlar buna karşı ilmi (sayıns'ı) savunuyor ve ona dayanıyorlardı. Ama hangi ilmi? Orta Çağın sınırladığı ve hapsettiği ilim. Orta Çağda devamlı olarak ruhbanlar sınıfı tarafından, din tarafından tahkir edilmiş ve horlanmış olan ilim. Bunun karşısında aydınlar "sayıns'a (science) yöneldi, neden acaba? Çünkü siyanizm, Avrupa insanını yani entellektüel sınıfı tabiatla tanıştırdı, aşina kıldı, çünkü bu insanı çok iyi eğitmesine fırsat tanıyor. Bundan böyle artık onunla muamele yapabilir. Tabiatla ilişkileri, tabiatla mevcut olan kanunları iyice anlıyabilir, tanıyabilir, onun ardından da hizmette kullanabilir, kendi hizmetine istihdam edebilir, ziraatçısı, hayvancısı, sanatkarı, üretimi, nakili ve intikalde,haberleşmesinde, fikir ve ruhun yükseltilmesinde ve ayrıca daha fazla refah, daha az çalışma ve maddi hayatında bundan çok istifade edebilir…

Siyanizm ona bunu bağışlamaktadır. Kilise' ve katolik mezhebinin onları mahrum bırakmış olduğu bir bağıştır bu.

Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuz zaman, Avrupa'lı aydınların maddiyatçı olmalarına hak vermemiz gerekiyor. Avrupalının zühde yönelme şeklindeki sapması, sınırlanması karşısında, bu aydınların siyanist -ilimperest-olmalarına hak vermeliyiz. Din adına ilmi küçültüp, aşağıladıklarından, gelişmesinin önünü tıkadıklarından dolayı.. Avrupa aydınlarının, Avrupa'nın kurtuluşu ve uluslarının gücü için, kendi halklarının yaşam seviyesini yükseltmek gayesiyle siyanizme inandıklarına, biz de inanmalıyız. Zira, siyanizm ona sanat, güç, ilerleme ve faydalanma bahşediyor.

İlimperestlikte Sapma

Bu entellektüel sınıfının özelliğidir. Bütün özelliklerini toplumun gerçeklerinden aldığını görmekteyiz. Ayrıca, tarihte bu özelliklerin,, bu iki-üç sene içerisinde Avrupa'nın ne kadar işine yaradığını görmekteyiz. Dünyanın faydasına, bizim faydamıza olmamış, ama kendilerinin menfaatine tamamlanmıştır. Elimin altında bulundukları bin yıllık çökme döneminde, islam altın çağını yaşadığı dönemde geviş getirmekle meşgul durumdayken, bugün dünya üzerinde manevi, fikri, felsefi sanatsal, iktisadi ve hatta askeri yönden sulta kurmuş bulunuyorlar. Bu bizim za-rarımızadır ama kendi menfaatlerinedir. Buna göre, 17, 18 ve 19.cu asrın aydınlarının kendi sınıflarının sloganı olarak başlattığı hareketin özelliği; Orta Çağ özelliklerini yok etmek için, yani toplumu çöküşe sürükleyen unsurlara son vermek için, taşıdıkları özelliklerin, sosyoloji açısından, mantıken oluşmasının gerektiği ve oluştuğu böylece anlaşılmış oldu mantıkli bir açıklamasıyla birlikte izah edilebilir olmalıydı bu ve oldu da. Ancak Doğu'da, Asya'da ve Afrika'da 19.cu asırda, 17.ci asırda Batı'da aydın sınıfı olarak ortaya çıkan bu sınıfa benzer bir hareketin başladığını ve bugün dünyada fikri, felsefi, itikadi ve görüş yönünden hükümet sahibi oldukları görülmektedir. Asya, Afrika ve bilahere islam ülkeleri"nde, bizim kendi aramızda bir sınıf ve grup meydana geldi. Aynı halin bir benzeri, tıpkı sözünü ettiğimiz Avrupalı aydınların bir kültür kopyası. Yani islam ülkelerinde ve Doğu'da aydın sınıfı olarak ortaya çıkan bu kesim, kopyası oldukları Avrupalı aydınlar gibi aynı özelliklere sahiptir. Öyle ise bu sınıfla o sınıf arasındaki fark nedir? Fark toplum bilim yönünden sonsuzdur. Daha önce de söylediğimiz ve şimdi de işaret ettiğimiz gibi Avrupa'lı aydınlar kendi özelliklerini toplumlarının kendi tarihleri, kendilerinin yaşadığı toplumun durum ve ahvalinin genel özelliklerinden alıyorlardı ve bu özellik kendi toplumunda doğal olarak meydana geliyordu. Ama bizim aydınlarımız bu özellikleri nasıl aldı? Kendi taklid mercilerinin aksine, kendi öncüleri ve asıllarının tamamen ters istikametinde. Yani Avrupa aydını, direkt kendi toplumundan, toplumu değiştirmek ve yönlendirmek maksadıyla bu özellikleri bir tepki olarak alıyordu. Bütün bu özellikler de kendi toplumunun ihtiyaç duyduğu özelliklerdi. Kurtuluşu, ilerlemesi, gelişmesi ve kurtulması için. Ama doğulu ve islam ülkeleri aydını bu özellikleri, toplumsal gerçeklerden uzaklaşarak, ona yabancı kalarak, kendi tarihiyle arasında fasıla oluşturarak, kültürüne, maneviyatına, toplumunun bölgesel özelliklerine yabancılaşarak, Avrupa'lı aydınlarla kurulan temas, yapılan tercümeler ve taklid yoluyla elde etti… Bu her ikisi birbirine benzemesine rağmen, aynı benzerliğe sahip değildir.

Aydın sınıfının oluşması ve benim bu tabaka için zikrettiğim özellikler, Avrupa toplumunda tıpkı ağaçların meyveye durmasına benzer. Özel bir hava ve suya sahip olan toprağa dikilmiş, onun üzerinde çalışılmış, zahmet çekilmiş, fedakarlıklar gösterilmiş, mukavemet edilmiş, değerlendirmeler yapılmış ve böylece ağaç için özel olarak toprak hazır olmuştu. Zaten su ve hava yönünden de şartlar müsaid durumdaydı; işte bütün bu zahmet, acı ve hayıflanmak gönüllerin kan dolması, bu düşünce, fedakarlıklar, toprak, su ve havanın müsaid olması neticesinde, meyva doğal olarak gelişme gösterdi ve olgunlaştı. Ama aynı meyveleri doğuda nasıl görüyoruz? Tamamen onların aksine. Tamamen toprağı müsaid olmayan bir zeminde ve taklid etmekle yapılan bahçıvanlık gibi. Ancak tohum atılmamış, toprak sürülmemiş ve herşey başka bir hava ve su şartlarına sahiptir. Üstelik özel meyveye olan ihtiyacını da değerlendirme konusu yapmadan. Sadece komşusunun bağını müşahede ediyor, o bağda güzel, tatlı ve bol sulu meyvelerin olduğunu görebiliyor. Para vererek meyveli ağaçlar aldı ve havası, suyu toprağı ve şartları müsaid olmayan bağında aynı onlar gibi ekti. Bir, iki gün veya bir hafta sonra baktı ki, tıpkı komşusunun bağı gibi bir bağ var, aynı onun gibi ağaçlar, aynı meyveler, ama bu hayali ve yalan bir zaferdi. Bu, anlamda sadece gözü olan ancak aklı olmayanların kandırılarak kazandıkları bir zaferdir. Çünkü bağ böyle oluşmaz. Bir, iki günde bu şekilde kurulan bağ, bağ değildir. Bu sadece halkın vaktini harcamak, anlayışlarını saptırmak, bilinçlenmelerini başka yöne çekmek, ve halkı bir bağa sahip olmaktan mahrum bırakmaktır. Bağ sahibi yapmak değil. Medeniyet, kültür, ihraç mallarından değildir. Dahası, medeniyet ve kültür, ordan buraya getirilecek radyo, televizyon ve buzdolabı değil ki, elektrik fişine takılınca hemen çalışsın.

Medeniyet ve kültür, zeminin hazır olması, zemin üzerinde çalışmak, sabır, değerlendirmek, araştırmak, uyanıklık, tanımak, insanın değişmesi, düşüncenin değişmesi, zemini ve üzerinde yaşadığımız toprağı, suyu ve havayı tanımak, fidanın, tohum ve meyve çeşidin seçilmesi, bakımı, meyvelerin çeşitlerini tanımak ve istifade edebileceğimiz olguların ihtiyacımız olana uygun olması gibi meselelerin tamamından oluşur. İhraç edilen medeniyet şundan ibarettir: Gözle görülen aldatmanın her zaman ki tekrarı, ama hiçbir zaman neticeye ulaşmıyacak yalan, ancak bununla birlikte yüz senelik bir yolun, bir gecede aşıldığı tasavvur edilir. Kültür ve medeniyette yüz senelik yolu bir gecede aşabildiklerini sananlar, ya anlamamışlardır veya başkalarının anlamasını istemiyorlar. Zemini otu ve meyveyi tanımayan o bağı, bağın etrafındaki halkın ihtiyacını meyvanın çeşidi kadar tanıyamaz. Ağacın cinsini, aşılanmasını ve yetiştirilmesini anlayamaz; bu toprağı teşkil eden maddeleri tanıyamaz; bu otun ihtiyaç duyduğu özel kimyasal maddeyi anlayamaz; özel meyvenin yetiştirilmesi için bu çevrenin hava ve su miktarını bilmez; bundan önce burada yetiştirilmiş meyveler konusunda aslen bilgi sahibi değil, ama buna rağmen gerçek rotayı bulmuştur. O da, meyve tutmuş komşusunun bağındaki ağaçları satın alıp, buraya dikmektir. Daha sonra da bu zeminin, bir benzeri bağ olduğunu görür. Bu büyük hile ve aldatmada kim istifade sahibi olmaktadır? Bu şekliyle bağ sahibi olmuş halkın mı? Hayır! Bilakis meyveli ağaçlarını bu halka satanlara yarar vardır. Neden? Çünkü bu halk meyveli ağaçları alıp, kendi bağlarına dikiyorlar, ancak bir-iki gün sonra ağaç kuruyor. Eğer, ağaçların kuruduğunu söylersek, "iyi yeniden satın alırız", derler. İkinci kez satın alırız ve yeniden kurur, ta sona kadar. Daha sonra bu bağ ne olacak? Bağ odunlardan bir mezar olur. Ağaçları satanlar ne olur? O, kandırılmış zavallı veya kandıran ve vasıtanın cebini boşalttığı bir sermaye kitlesi olur. Kültür ve medeniyet ihracı; satın alınan medeniyet, yani ilerlemiş medeniyetin zehirini ve maslahatını ihraç etmek veya ithal etmektir. Satın alana devamlı olarak yalan ve aldatmadan başka hiçbir yararı olmayan sürekli ve tekrarlanan bir muamele. Cebi sürekli boşalıyor ve sonsuza kadar da bu oyun devam ediyor. Devamlı bağ yaptığı ve sonra harebeye dönen bağının zemini, bu haliyle bağ olmayacağı, buna elverişli olmayacağı gibi, hedeften de daha fazla uzaklaşmaktadır. İşte bundan dolayıdır ki, gelişmesini tamamlamamış, hazır olmamış, düşüncede gerekli değişimi yaşamamış, fikri değişmemiş, kültür toprağının, tarihin ve anlayışının derinliklerine medeniyetin köklerini ve ayaklarını dikmemiş bir toplum, bunları dışarıdan almış ve montaj etmiştir. Böyle bir toplum medeniyet sahibi olamayacağı gibi, medeniyet sahibi olmanın bedelini de elden verir.

Kopya ve Asıl Medeniyet

Bu orjinal aydın ve mukallid aydın meselesi, Doğu ve Batının 17 ile 20.ci yüzyıldaki meselesi değildir. Tarih yalan bağlarla, asıl bağlarla doludur; asıl medeniyetler ve kopya medeniyetlerin ihracı ve ithali! Kendi tarihimize bakalım. Bizim iki medeniyetimiz vardı. Biri Roma ve diğeri Bizans medeniyetleri nitekim bunlar batının medeniyet ve kültürüdür. Onun merkezi bugünkü Türkiye ile Yunanistan' in bir kesimidir. Bu Bizans veya Doğu Rum, Batının hıristiyanlık medeniyetinin merkezi ve eski Roma ve Yunan medeniyetinin yerine oturmuştur. Bu toprak ve suyun tamamen yerli malıdır. Kendi mallarıdır. İslam'dan önce, bizim İranlıların da bir medeniyeti vardı. Kendimizi, medeniyet ve kültür oluşturuyorduk; Rumlar da Doğu veya Bat Roma'da kendilerini tarih, medeniyet ve ilerlemiş asil bir kültür sahibi, medeni insanlar sayılmaktaydılar. Bunların yanında, yani bu Roma ve İran medeniyetlerinin arasında iki türlü toplum mevcuttu ve biz her ikisini de tanıyoruz. Doğu Rum medeniyetinin yakınında Gassani Arapları Şam'da yaşamaktaydılar. (O zamanlarda, Türkiye'ye Doğu Rum ve Suriye'ye de Şam deniyordu.) Şam'da yaşayan Arap Gassaniler, medeni Doğu ve Rum imparatorluğuna komşu olduklarından, Rum medeniyetini ve onların yaşama şeklini taklid ediyorlardı. Eski İran medeniyetine yakın olan Irak'ta Heyre Arapları yaşıyordu (Irak o zamanlar Beynel Nehreyn olarak adlandırılıyordu ve geçmiş tarihlerin medeniyetine sahipti, ancak islam dönemi yaklaştığı zaman yani Sasaniler devrinde, artık Babil ve Sümerlerin medeniyeti olan eski medeniyetten eser kalmıyordu.) Heyre Arapları, Sasaniler döneminde medeni İranlılara komşu, ve onlarla ilişkileri olduğundan, Sasani dönemindeki İranlıların medeni hayatlarını taklid ediyorlardı. Bununla birlikte, Doğu medeniyeti yani İran ve Batı medeniyeti; yani Rum arasında yaşayan Heyrei'lerin yaşantısı ve diğeri Rumlar gibi yaşayan Gasaniler. Gassani padişahı okumuşları, büyükleri, ve

arap şeyhleri tıpkı Rum imparatoru gibi elbise giyiyorlar, onun gibi şarap içiyor, onun gibi oturuyorlar, onun gibi şairlere, dalkavuklara ve çevreye sahipler, onun gibi merasimler, törenler, düzenliyorlar, onun gibi halk arasında yürüyorlar, yemekte şatafat, eğlenme ve görkeme sahipler, elbisede, yaşantılarında gösteriş ve teşrifatda Sezar ve Rum Kayseri gibi yaşıyorlardı. Beyni Nehreyn'de yaşayan ve İran'a komşu olan Arap Heyrei'leri ise, bizim tanıdığımız Numan bin Menzer ve Nenzer bi Numan, Behram-ı Gur, Enoşirvan ve bunlara benzer padişahların taklidçisi durumundadırlar. Sasani padişahlarının taklitçileri olan Heyrei'lerin Sarayları Sasani saraylarına benzemekte ve onların saraylarından daha görkemli ve süslü sarayla yapmaktaydılar. Efsanelere konu olacak saraylar. Ve bu aynen bizim gördüğümüzün bir benzeridir. Mukallidlerin devamlı olarak asıllarından, uyduklarından daha aşırı gittikleri ve ifrata düştüklerini gördüğümüz gibi. Amerika'da tahsil yapmış hanım iş arkadaşlarımdan biri şöyle diyordu: "Amerika'dan geldiğim zaman, Avrupa hanımlarını Amerika hanımlarından daha şık gördüm. Avrupa'dan Tahran'a geldiğimde, Tahran hanımlarını Avrupa hanımlarından daha şık gördüm; daha sonra kendi şehrime geldiğim zaman, burada bir grup garpzede taklitçi ve yenilikçi kadını Tahran kadınlarından daha şık gördüm…"

Ben, ona "Eğer bunu sürdürüp daha küçük şehir, kasaba ve köylere gitseydin, birkaç günlüğüne Tahran'a kapıcılık, aşçılık ve uşaklık için gelmiş olanları, Amerikalılardan daha fazla yenilikçi ve modacı görürdün.." dedim. Bu genel bir kanundur. Neden? Ruhi bir diyalektiktir. Herhangi bir başka yeri karşı kompleks içinde olup aşağılık duygusuna kapıldığı zaman, onda bu hareket duyguları, onun vücudunda aksülamel tepki meydana gelir, bu aşağılık duygusunu telafi etmek gayesiyle, kendisini ona ulaştırmak ister. Hedefine ulaşmak için, haddinden fazla ifrat gösterir. Kendi ruhunda ondan geri kaldığına dair herhangi bir duygu, vesvese kalmayıncaya kadar aşırılığını sürdürür. Onunla aynı seviyeye geldiğine inanması için,bu ifrat tek yoldur. Bu geri kalmışlık ukdesi (kompleksi) ister-istemez ifrata vesile olmaktadır. Düşüklük ve ilerlediğini ispatlama kompleksi. Eğer Afrika'ya giderseniz, Avrupa'da eşine rastlayamayacağınız modern binalara rastlarsınız. Cezayir, Tanzanya, Darul İslam ve Güney Afrika'da benzeri az olan bu tür mimari eserler gözünüze çarpabilir. Sistelin Güney Afrika'da kurmuş olduğu sarayın bir benzerini, Fransa ve hatta bütün Avrupa mimarisi sahip olduğu "Kerbuz" gibi büyük mimarlara sahip olmasına rağmen kuramamıştır. Kuveyt gibi ufak bir ülkede bulunan binalar Avrupa'nın neresinde bulunur? Misal olarak altın işlemeli ve kaplamalı mozaik nerede var? Dışarıda ders okuttuğum okuldaki bazı öğrencilerin giyinişleri çok şık ve ütülüydü, zarif ve gösterişli bir tarzdaydı. Elbiselerinin tarzından bunların altıncı derece ülkelerden olduğunu teşhis ediyorduk. Tarihte bir efsane olarak kaydedilen saraylar, ne Rum'larındır, ne Aşkaniyan'ların ve ne de Batı veya Doğu imparatorluklarının malıdır. Kimlere aiddir? Heyre padişahlarına. Bir Arap kabilesi, hanları Sasani sultanlarının sarayıyla ilişkili olduğu, yani Sasani'lerin uşaklığını yaptığı için, (1) Sasani medeniyetini taklid etmekteydi. Sasani ve Romalıların sarayları tarihte meşhur değildir, ama Sıddir ve Hurenek sarayları bizim ve hatta Avrupalıların bütün tarih kitaplarında yer almaktadır. Yalan olabilir, ama kesinlikle acaip ve normal olmayan saray olmalılar ki, yapısı konusunda bu kadar efsane uydurmuşlardır. Bizim evimiz için efsaneler yapılmıyor, bizim dört odamız ve bir salonumuz var. Bütün efsaneler ve hikayeler, bedevi Arap mukallidinin yapmış olduğu sarayların Sasani'lerin İran'daki saraylarından daha haşmetli ve görkemli olduğunu bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır.

Yesrib, Kaynayan Medeniyetin Yatağı

Çok güzel, buna göre İran ve Roma'da gerçek ve asıl bir medeniyete sahibiz (medeniyetin iyi veya kötü olması üzerinde durmuyoruz) ve sahte, taklid edilmiş bir medeniyete de doğulu tarzdaki isimlerle Heyre'de ve batılı şekliyle Gasaniler'de sahibiz, ayrıca Yesrib'de medeniyetsiz ve bedevi bir topluluk sahibiyiz. Yesrib ne neresidir? Birkaç yahudi ailenin çok ilkel bir şekilde yaşadıkları bir köydür. Evs ve Hazreç ismindeki iki kabile de fakirlik, perişanlık ve mutsuz bir şekilde yaşamaktaydılar ve her birisinin serveti de birkaç hurma ağacıydı. Ne ticaretleri, ne ziraatları, ne sanaileri ve ne de sermayeleri var. Bugün Medine şehrini sokak-sokak, ev-ev Tahran, Meşhed ve benzeri şehirlerden daha iyi tanıyoruz. Evvelden sona kadar ve hatta asır-asır Medine'nin şehir yapımı ve gelişmesi konusu söylenebilir, tarihe ilgisi olan herkes Medine'ye girdiği zaman her köşeyi, her noktayı ve her sokağı tamamen tanır. Bunlar tarihte korunmuştur, şahsiyet ve şöhret sahibidirler. Bu mahalde kaç ev vardı. Evlerden bir kaçı bir kabilenindi. En büyük ve görkemli bina Yesrip kabilesine aitti. Bütün fazileti tavanın olmasıydı ve bundan dolayı da ismini "Sekife" koymuşlardı. Yesrib halkının en ileri mimari eserlerinden olan böyle bir bina şöyle yapılmaktaydı: Hurma ağaçlarını bir veya iki metre aralıklarla toprağa gömüyorlar ve bu sütunların üstünü de hurma dalları ve çöple-riyle örtüyorlardı. Kimsenin okuma-yazması yoktu. Mekke, payitaht ve ticaret merkezi olmasına rağmen yedi aile onbir okur yazara sahipti. Postahane dönemindeki hat yazıcıları gibi, şairleri okuma-yazma bilmiyorlardı ve genel olarak bilgisiz kimselerdi. Yesrib'de de ilkel hayat yaşayan hurma yetiştiricileri vardı. Bunlar, Heyber'e (8) gittiklerinde medeniyet ve ileri şehircilikle karşı karşıya olduklarını tasavvur edecek kadar basit insanlardı.

Her halükarda bu medeniyet binaları, mimarı ve yaşayış şekliyle bu Medine toplumudur. Çalışma sahası mevcud değil. Sadece koyun ve keçilerini sağdırmak için, işçi tutan birkaç yahudi kadın var. Medine'deki servet, Peygamber gelişinden dört-beş sene sonra, memlekette bir güç merkezi haline gelen Medine'den Bedir Savaşı'nda ordu çıkarılınca bir, Uhud Savaşı'ndaki çıkarmada iki ata sahip olan bir seviyededir.

Servet, mimarlık sanatı, sermaye, üretim, medeniyet ve kültür seviyesi, işte böyleydi Medine'nin. Medine'nin yanı başındaki Heyre'ye gelince… Soyluluk ve ihtişamı ile "Sedir" ve "Harnek" saraylarına sahip olan Heyre'ye girdiğiniz zaman Medine'ye girdiğinizi sanırsınız. Gassaniyan'lara girdiğiniz zaman, Rum medeniyetinin merkezine düşdüğümüzü sanırsınız, er

güzel elbiseler, en üstün saraylar, erkek ve kadınların göz alıcı ziynet ve süsleri söz konusudur. Gassaniler'in Rumlara benzeme ve "Heyrei'le-rin İranlılara benzeme" maskaralığı, taklitçiliği.

On veya onbeş sene sonra, medeniyet seviyesi sıfır olan bu Medine'de Rum veya İran'dan herhangi birşey getirilmeden büyük bir gücün kaynadığı, insanlığın kaynadığı, zekatın, büyük manevi çehrelerin, güçlü ruhların ve büyük insanlara ilham kaynağı olan ve tarihin büyük çehrelerin kaynadığı görülmektedir. Nereden? Bu çıplak bedevilerin kulübelerinden, yalınayaklı büyük adamlar, yırtık elbiselerin içinden, sahralarda dolaşan bir bedevinin zahiri kıyafetinin içinden tecelli ediyor. On-onbeş sene sonra bunların, hatta kötülerinin arasında (iyileri mevzumuzun dışındadır), evet bu iki deveyi güdemiyen bedeviler arasından, büyük Sasani imparatorluğunun İran'ını ve muazzam Mısır'ı yönetecek insanlar çıkıyordu. Mısır yani

Firavun'un tanrılık iddiasında bulunduğu bu bizim bildiğimiz Mısır! Evet, büyük imparatorluğu yönetebilmek için tanrıyla akraba olduklarını söyleyen, Sasani, Eşkani, Me-gamenşi padişahlarının yaşadığı İran.. Bu adamlardan bir diğeri Rum, bir başkası İspanya ve bir diğeri Akdenizi feth ediyordu. Bunlardan bir başkası Cebel-i Tarıkı aşıyor ve diğeri Afrika'ya ulaşıyordu. Hiç kimsenin tahmin etmiyeceği bir zamanda aniden bir su misali, bir yerden kayana-yan suyun, bütün binaları, kaleleri, sarayları, güçleri ve medeniyetleri baştan başa kaplaması ve kendisinden eritmesi ve gark etmesi gibi. Veya tıpkı bütün alemi kaplayan büyük bir sel misali, mıntıkanın cehresini, zeminin büyük bir kesimini, üç kıtanın çehresini gark eden büyük bir akıntı gibi, bu kupkuru bedevi ve ilkel Medine'de ihraç ve ithal yapılmadan kaynıyor, coşuyor ve taşıyor. Ne coşuyor? Ne olmuş ki? Acaba, yine taklid olayı mı var? Yoksa, İran'ın Sapur şehrindeki Cindi (asker) üniversitelerinin bir şubesi de Medine'de mi kuruldu; eğitim için İran'dan birkaç profösör mü getirdiler ve daha sonra eğitimini ta-mamlıyanlar arasından "Ebuzer Gaffari "ler mi çıktı? Yoksa Roma'dan mühendis, uzman, müfettiş, filozof mu getirdiler; Rum ve İran kitaplarını tercüme mi ettiler? Veya Doğu ve Batı sanatkarları gösteriş için oraya mı geldi?

Acaba, Rum ve Sasani edebiyatı orada tercüme mi edildi? Elbiseler mi değişti? Moda mı değişti? Ne oldu ki, bilgisiz terbiye görmemiş, medresesiz, üniversitesiz, eğitim ve terbiyeden geçmemiş, bir tek kitaba bile sahip olmayan, bir tek tercümesi, yüksek öğrenim görmüşlüğü, Freng ve İran'dan dönmüş bir tek insana sahip olmayan, bu okuma-yazma bilmeyen bedevilere ne oldu da durmadan kaynadılar ve coştular?

Ne oldu ki, daha sonra bunlar, iktibas etmeden, kültürleri değiştirip saptırılmış hale dönüştüren bütün dinleri köklerinden söktüler? İran'a bakın! Büyük medeniyetler ve dünyanın en büyük dini onda savaş halindedir. Zerdüşt dini, doğunun en büyük, güçlü ve ilerlemiş dinlerindendir. (Elbette ki Sami dininden ayrı olarak). Bu İran dinidir. Daha sonra "Mani" dini gibi büyük ve derin bir felsefi din doğdu.. Daha sonra ise, büyük halk kitlelerini, zulüm görmüş kitleleri, adalet isteyenleri kendisine cezb eden ve celb eden, "taze nefes" bir din doğuyor. Halktan büyük kitlelerini toplayabilen bu "Mazdek" dini, halkı devamlı olarak bu düşüncenin merkezi etrafında döndürüyor, bu yerini savunmak gayesiyle, taze bir ruha sahip olan bu din uğrunda şehid olunuyor ve canlar veriliyor.

Öte yandan, Batı'da Hıristiyanlık "taze nefes" bir din olarak şer'i bir şekilde yayılıyor. Öyle ki, Sasani'lerin payitahtının hayat tarzı hıristiyanların elinde ve hıristiyanlığın merkezi Mesturi'dir. Kuzey ve Kuzey Doğu'dan da Budizm şiddetli bir şekilde nüfuz etmeye devam ediyor. Öyle ki, Belg merkez, Kabu, dindir. Budizm için. Ve Kabe'nin yeni bahar putu Buda'dır. Muazzamı bir kültür, dünyanın görkemli medeniyeti, kendi zaman ve tarihinde zirveye tırmanmış bir medeniyet. Maneviyat, din, kültür ve fikri açıdan dünyanın büyük felsefi ve ekonomik dini olarak sürekli bir savaş sahnesindedir. Bir ordunun gelmesiyle, daha başka birtabirle Firdevsi'nin dediği gibi, komutanın bütün birlikleri darmadağın oluyor; Süt, deve ve kertenkele yiyen ordu aniden ufalıyor, kırılıyor…İyi de, neden böyle oldu?

Bu, dünya aydınları için medeniyetin nasıl doğduğu yönünden büyük bir tecrübedir. Medeniyeti olmayan, geri

kalmış, manevi sermayesi olmayan, dünyanın sağladığı ilerlemelerden uzakta kalmış bir toplumun, yalnız başına nasıl medeniyete ulaştığı yönünden büyük bir tecrübedir. Hatta rahatlıkla söylenebilir ki, medeniyete ulaşmakla kalmamış, medeniyeti hızlı bir şekilde geçmişlerdir. Bu bir beşeri tecrübedir. İslam'ın bir topluma tebliğ edilmesi meselesi değil. Ama, Gassaniler ve Heyre sultanları nerede? Heyre ve Gassani adına kurulmuş medeniyetler nerede?

Heyre ve Gassani Medeniyetinin Başlangıcı

Numan bin Menzer'i, Hüsrev Perviz'in huzuruna getirdiler, Hüsrev onun kızını istiyordu, ama o kızını vermeye raz olmadı ve bundan dolayı Heyre medeniyeti kökten silinip gitti. Öyle ki, sadece kitaplarda ismi kalmıştır. Öte yandan Gassani medeniyeti şu şekilde boy gösterdi: Padişahlar, Hz. Ömer zamanında rahatça yaşayamayacaklarını hissediyorlar. Roma'dan medeniyetin zahirini getirme ve taklid süs ve elbise ile güç kazanılmıyordu. Zira, bu hiç kimsenin kimseye karışmadığı zaman içindir. İnsan böyle bir zamanda medeniyet sahibi olduğunu gösterebilir. Ama insan bir gücün karşısında olduğu zaman, delindiği zaman bütün havası tamamen boşanan bir balona benzer. Bu medeniyet ithal ve ihraç isimleriyle tanınır. Tıpkı bağ misalinde olduğu gibi.

Gassani padişahları, Medine'de ilgisiz kalamayacakları bir gücün oluştuğunun farkına vardılar. Kendileri, o elbise ve süslerle Medine'ye geldiler. Ömer (r.a) zamanında, İran, Rum, Mısır ve Beytul Mukaddesinin feth edilmesiyle, Medine halk medeni dünya üzerinde hükümet kurmuştu. Ancak, maddi medeniyet yönünden öyle bir seviyededir ki, hepsi de Gassani padişahlarının elbiselerini görmeye geliyordu. Zira onlar kaliteli elbise görmemişlerdi.Esasen medeniyetin manası elbise değil! Firdevsi de bizim gibi düşünüyor. Medeniyet ceket, şalvar, papyon ve kravat ise bir heykele insanın, her istediği

elbiseyi giydirmesi mümkün olur. Bir bedeviyi; Kuzeyin kalbinden -örnek olarak bir Eskimoyu-getirin ve onu "Krisnan Diyor", "Sok-rat" veya "Mezun Defn"e teslim edin, onu istediğiniz şekle sokarlar. Ve onu padişah tahtına da oturtabilirler. Bu nasıl bir medeniyettir? Böyle medeniyet meydana gelmez. Medinileşmiş dünya ve medeni batı üzerinde, kendisi hükümet kurmuş olan bu Medine, esasen Medeniyetin esaslarından ve medeniyetin eserlerinden o kadar uzak ve yabancı kalmıştır ki, hepsi toplanmış gelenlerin elbiselerine bakıyor. Öyle ki, Medine'de fırtına kopmuştu. Medineliler için Heyre ve Gassanilerin yaşantısı bir efsaneye dönmüştü. Bunlar daha önceleri devamlı olarak onlara karşı aşağılık kompleksi içerisindeydiler ve kendilerine hakaret edildiğini sanıyorlardı. Bunlar yoksul ve dilenciydiler. Buna karşılık onlar medeni insanlar olarak, İran ve Rum imparatorluklarının büyük nimetleriyle dünyada en üstün hayat standartlarında yaşıyorlardı. Anlattığım gibi Gassani padişahları müslüman olmak için Medine'ye gelmişlerdi? Öyle bir gurur ve kibirle yürüyorlardı ki, kendilerini Gassan'da sanıyorlardı. Bu görkemli yürüyüşe hiç önem vermiyen bir müslümanın ayağı teşrifatla yürüyen bu zatın abasına değer. O da büyük bir kızgınlıkla döner ve bu müslümanın suratına iki tokat indirir. Bu adam, Ömer'in (r.a) yanına gelerek şikayet eder. Ömer (r.a) ve ashabın Arapların en büyük ilerlemiş medeniyetin sahibi olan Gassani padişahlarının kendi ayaklarıyla Medine'ye gelip müslüman olmalarına sevindikleri ve bu teslim olmaya Medineliler bayram ettiği ve Medinelilere, Evs Hazreç dilencilerine sığındıkları böyle bir anda; hatta görünürdebüyük bir zafer bile olsa bu durum son bulmamalıdır. Bundan dolayı, Ömer (r.a) şikayetçi müslümana cevaben: "Bağışla, ve ben rica ediyorum, onu bağışla ve" affet. Yarın mescidin önüne gel, onu çağırırız. Ama, maslahat senin onu bağışlamandır." diyor. Adam: "Hayır! onu bağışlamam" diyor. Ömer (r.a) paranı fidye olarak al. "diyorsa da, adam:" Parasını da almam. Bütün saltanatını da verse almam. Onun suratına indirmem gerekiyor. Başka hiçbir yolu yoktur cevabını veriyor. Ömer (r.a) Gassani padişahını çağırtıyor ve şöyle diyor: "Bu adam seni bağışlamıyor. Sen onun suratına vurmuşsun. Gassani padişahı, "Kimin suratına vurmuşum?" diye soruyor. Aslında olay beyefendinin aklından çıkmış. Çünkü daha önce gerdanları vurduruyordu ve aradan bir saat geçmeden unutuyordu. Şimdi ise sadece dilenci kabul ettiği birisinin suratına vurmuş ve mesele buraya kadar dal budak salmıştır. Kendi kendisine: "Ben kimin suratına vurdum? Burası da neresidir? diyor. Evet burası neredir ki, beyefendiyi çağırma cüreti gösteriliyor? Ona "Sen mescidin önüne geleceksin" deniyor. Köşe bucak, bütün sokaklar mescide kadar dolup taşmakta, Vurduğu adam, kısas alarak onun vurduğu gibi kendisine vuracak. Gassani padişahı meselenin ciddi olduğunu, başka hiçbir çözümün olmadığını ve firar da edemi-yeceğini anlıyor. "Mühlet verilmesinin imkanı yok mudur?" diye soruyor. İslam'da mühlet vermek vardır. Böylece kendisine yarına kadar zamanının olduğu söyleniyor… O gecenin yarısında, firar ediyor ve Roma'ya gidiyor. Şahsının, makam ve onurunun korunduğu yere!!! Hiçbir şey takmadıkları yer. "Hiçbir şe takmamaları" medeniyettir işte. Yeni medeniyetin unsuru, onun tanımadığı yeni bir insanın meydana gelmesine vesile olduğunu gösteriyor. Yeni bir hayat tarzı oluşmuş ve bu hayat ne bizim Firdevsiyi, ne Gassani padişahlarını, ne Heyre krallarını ve ne de Romanın Sezarını tanıyor. Hayre? Hiçbirin tanımıyor. Bu nasıl hayattır. Ve nasıl bir düşünce tarzıdır!? Bunun tekbir anlamı var, o da bu zeminde toprak sürülmüş, bir tohum ekilmiş, mücadele ve çalışmayla yeni bir insan doğmuştur.

İslâm Toplumu ve Doğuda Aydının Belirmesi

Doğrusu aydın, tercüme, kopya ve taklit yoluyla doğmaz; aksine tahsil etmiş, doktor, mühendis, mimar meydana gelir. Ama aydın meydana getirmez. Aydın yeni bir şekilde ve yeni bir tarzda düşünendir. Eğer okuma-yazması olmazsa, olmasın… Felsefe bilmiyorsa, bilmesin. Fakih değilse olmayıversin; ama zaman (?) hissetsin, halkı anlasın. Şimdi nasıl düşünmenin gerektiğini bilmelidir, nasıl bir sorumluluk taşıdığını hissetmeli, bu sorumluluk gereğince fedakarlıklar göstermelidir… Ancak islam toplumu ve doğuda aydın nasıl meydana gelir? Jean Paul Sartre "Yeryüzünün Lanetlileri" kitabının önsözünde, batılıların aydın yetiştirme tarzını doğulular için saklıyor ve şöyle diyor: "Biz kabile reislerini, hem ailesi mensuplarını, para sahiplerini, Afrika'nın zorbalarını, Asya'nın büyüklerini getiriyor, Amsterdam, Londra, Norveç, Belçika ve Paris'te birkaç gün gezdiriyor, elbiselerini değiştiriyor, yeni sosyal ilişkiler öğrendi diyorduk. Böylece bunlar yeni pantalon, ceket giyiyor, yeni gidiş geliş tarzı, ağırlama şekli öğreniyor, Avrupa'lılar gibi düğün yapıyor veya Avrupa geleneklerine göre evleniyorlardı. Mobilyalı yeni hayat, yeni süsleme, yeni Avrupa'ca masraf tarzını öğreniyor ve dolayısıyla kendilerine Avrupa yemeklerini öğretiyor; ülkelerinin Avrupa'lılaşmasının arzusunu kalblerine yerleştiriyorduk. Bilahare, bu operasyondan geçirdikten sonra onları memleketlerine gönderiyorduk. Hangi ülkelere? Kapıları devamlı olarak yüzümüze kapalı olan ülkelere… O ülkelere yolumuz yoktu; biz necistik, biz cin olarak görülüyorduk, biz düşmandık; bizden korkuyorlardı; insan görmemişlerdi. Kendi ellerimizle yetiştirdiğimiz aydınları, ülkelerine geri gönderiyorduk. Bunun ardından biz Amsterdam'dan, Berlin'den, Belçika'dan, Paris'ten feryad ediyorduk: İnsanların kardeşliği zaman geçmeden, sesimizin Afrika'nın değişik kesimlerinde, bu aydınların ağzından -tıpkı suda atılan bir taşın meydana getirmiş olduğu kavisler, dalgalar misali-yankılandığını görüyorduk. İnsanların kardeşliği diye bağırıyorduk. "Beşeriyet dini, muhtelif dinlerin yerine" teorisini ortaya atıyorduk, ve onlar aynı sözü tekrarlıyorlardı. Bu, onların ağzıyla söylenen bizim sözlerimizdi. Biz durgun olduğumuzdan, havuzdaki deliklerde sessizdi. Konuşmaya başladığımız zaman, yankısı ve kendi sesimizi yetiştirmiş olduğumuz boğazlardan duymaya başlıyorduk. Bundan sonra, bu aydınların söylemek için en küçük bir sözlerinin olmadığının yanında -elbette ki bizim onların diline sunduğumuzun dışında-halklarından konuşma hakkını da aldıklarına mutmain olduk. (9)

Bu Avrupalı aydın gibi, islam ülkeleri ve doğu toplumlarında belirli bir rol üstlenmiş olan aydındır. Emperyalistlerin tanımadıkları ülkelerdeki "yol gösterici, öncüsü" veya dilini bilmediği insanlar arasında yardımcısıdır. Doğu'da, gür, sulu ve

asil ağaçların arasında Batı emperyalizminin zehirli kültür, ahlak, ekonomi, felsefe ve düşüncesi için bir kurt, zararlı böcek fonksiyonunu ifa etmektedir, bu aydın ismiyle meydana getirdiğimiz kurtlar, bizim dilimizi biliyorlardı ve onların en büyük arzuları da bizim gibi olmaktı. Bizim benzerlerimiz, bizden önceler değil. Kültürlerin, güçlü dindarların, medeniyet doğuran din hareketlerinin, maneviyat, duygu, ahlakı asilik düşüncelerinin ve insani fikirlerin içinden gelen bu adamlar, bizzat özleri olan adamları yuttular. Hangi isim altında? Hurafelerle, irtica ile, gericilikle mücadele adına ve 17 ile 18.ci asırda kilise irticasına karşı mücadele veren aydınlar adına."

Kurucuları, kahramanları ve öncüleri Galile, Kopernik. Kant, Didra, Jan Jak Ruso, Valter, ansiklopedi yazarları özgürlükçüler, entellektüeller, halkın kurtuluşu için canlarını, hayatlarını, yaşantılarını veren düşünce dahileri ve büyük mütefekkirler olan Avrupa aydınları.

Bizim Aydınlarımıza Bakış

Ülkelerimizde, kimler aydın unvanıyla ortaya çıktı? Mirza Melkom Han'lar. Mirza Han, Avrupalıların Doğuya özellikle de İranlılara verdiği ilk numunedir. Herkesi böyle hazırlaması ve herkesi bu kalıba dökmesi için!

İslam toplumunda ve doğu ülkelerinde dine karşı mücadele bayrağını açanlar bakın, - hepsi veya ekseriyeti, elleri kötülüklere bulaşmış şüpheli çehrelerdir-bunlar Avrupa'nın en güzel ve en insani çehrelerinden farklıdırlar.

Onlar, hürriyet, büyüklük, güç, servet, ve nimet kitlelerin şahsiyetini, ilimin köklerini ve fedakarlığı, muhakeme, bütün kötülükleri, yakılma, deri yüzülmesi ve ateşe atılma gibi büyük fedakarlıklarla elde edebildiler. Böyle bir cenderenin içinden geçilerek aydın sınıfı kurulabildi. Ancak, doğuda böyle olmadı. Doğu ülkelerinde (Roneh Ra-bon) ve doğu bilimcilerine bağlı oryantalistlerin programları gereğince, onların kopyası teşkil edildi. Avrupa'da alınan neticenin tamamen tersini burada aldık. Ne yapmalı? Aydın sınıfını protesto edip, gelenekçi inanışa ve gericiliğe dönüş yapmak mümkün müdür? Bu yol tamamen kapalıdır. Bu çağrı bütünüyle manasız, kısır ve neticesizdir. Gericiliğe, irticaya, geriye dönüş, eskiye inanma, tarihe bağlanma, ölüye tapınmaya yol yoktur. Bunlara giden bütün yollar tıkanmıştır artık. Biz aydınlar, kendi sınıfımızın teşkil ve tedvin edilmesine baktığımızda, tamamen benzer olduğumuzu görmekteyiz. Avrupa dillerinde şunu okuyorum: "Bu Avrupalı olmayanlar, yani bizim besleme ve yetiştirmelerimiz, dilimizi öğrenip, yaşayış tarzımızı orda yaygınlaştırır, masraf, elbise, yemek tarzlarını, binalarını, kültürlerini, bizimkilerine benzetir; yiyecek iştikaklarını, makyaj ve süs malzemelerini masraf etmeyi, elbise, yiyecek ve bina şeklini, bizim gibi yapar, ve yenilenir; din, kültür, zevk, düşüncelerini değiştirir ve böylece de bize benzemeye devam ettikleri müddetçe pazar bulmaya devam edeceğiz; ancak bu Avrupalı olmayanlar eğer elbisesini eski zamanda olduğu gibi giyerse, kendi zevklerini uygulamaya kalkışırlarsa, kendi yiyeceklerini yerlerse, kendi binasında yaşarlarsa, artık benden hiç bir şey satın alamazlar."

Avrupa'nın teknolojisine dayanan sermaye, Afrika'ya hıristiyanlık gönderiyor. Elbise giymeyen, çıplakları hıristiyanlaştırmak istiyorlar. İffet, ismet, utanma, haya duygularını kazanmaları ve daha sonra da Mençıster yapımı elbiseleri satın almak. Hadise bundan ibarettir. Onun ardından, bu gayenin hedefe ulaşması yolu üzerinde bütün sedler, manialar bu aydın tabakası vasıtasıyla ortadan kaldırıldı. Sokaklar açıldı ve deccalın eşeğinin yuları da, aydınların -yani aydın taslaklarının- vasıtasıyla tutuldu. Bu toplumun, bizim toplumumuzun içine kadar getirildi. Öyle ki, şimdi bile biz kendimizi onlardan saymıyoruz. Sadece onları kendi yerimize tanıyoruz. Alinasyon (10) mev-zusunda anlattığımız gibi, biz başkalarını kendi yerimize hisseden adamlar konumundayız. Tıpkı, öküzü kendi yerinde hisseden, Meşhed'li Hasan (11) gibi. Bu duyguyu onlar meydana getirmedi. Onların yapmış olduğu, sadece birkaç aydını meydana çıkarmak oldu. Bu bazılarının bilerek ve büyük bir kısmının bilmeyerek kandırıldıkları aydınların durumu gibidir ve bundan dolayı Galile'nin, Kalp-ler'in, Didro, Jan Jak Ruso veya Valter'in rolünü üstlendiklerini ve Orta Çağ'ın taassup ve hurafeleriyle savaştıklarını sanmaktaydılar. Orta Çağ hurafe ve taasubuna karşı mücadele verdiklerini tasavvur ettiklerinden karşılıksız çalıştılar, fedakarlık gösterdiler ve bunun neticesinde, bu caddeler açıldı; böylece kültürler öldü, kendimize karşı savaştık ve öz benliğimizi inkar etmeye ulaştık. İslam ülkeleri ve doğulu toplum asil insanlardan boşandı. Öyle ki, artık kendi elbisemiz aklımızdan çıkmış. Böyle bir platformda kültürümüzü nasıl unuttuğumuzu sormaya bile gerek yok. Ne olurdu, bütün maddi kaynaklarımız, maddi menfaatlerimiz, yeryüzündeki kaynaklarımız, yeraltındaki bütün zenginliklerimizi Doğu sınırları içinde, (kasıt bütün doğudur; Asya ve Afrika, kastı islam ülkelerinin tamamıdır) yağmalansaydı, yenilseydi de yeter ki bozulmamış insanlar olarak kalsaydılar. Eğer kalsaydılar bunların tamamını yeniden geri almaya imkan olurdu ve kendi ayaklarımız üzerinde durabilirdik. Ama kendi benliğimizden koparılıp, ayrı düştüğümüzde, Sordel'in tastikçisi ve diyalektiği olduk. Sordel şöyle diyor: "Bir patron, efendi, bir güçlü, bir psikolog, bir ferdi kendi şahsiyetinden boşaltır, onu ezer, tahkir eder, onda aşağılık duygusunu uyandırır-sa, o ferd kendisini, hakir küçük ve diğerlerini büyük hisseder. Bu onuru kırılmış, aşağılanmış ferd (bu günümüz dünyasının en büyük nazariyesidir), kendisini benliğinden ayrılmış, köksüz, ve temelsiz görür ve netice olarak kendisinde aşağılık duygularını, küçüklük kompleksini oluşturanların daha üstün bir ırktan, olduğuna ve onun daha iyi yaşadığını iyi anlayıp, üstün olduğuna inanır. Ve kendisinin küçük, basit ve değersiz olduğuna; kötü ve basit bir din, kültür ve ırka sahip olduğuna inanır." Onun zihninde sahip olduğu, din, kültür ve tarih, kötüdür, ama buna karşılık muhatabının bütün herşeyi iyidir; öyle ki, muhatabının Napolyon'u iyidir ve kendisinin Nadir Şah'ı kötü… Birbirine benzeyen adamlar bile bunda kötü ve onda iyi kalıbına oturtulur. Bu aşağılık kompleksi ve diğeri büyüklük kompleksiyle karşı-karşıya gelmektedir; bu devamlı olarak acı çekiyor, kendisinde oluşan bu kompleksden dolayı üzerinde büyük bir baskı oluşturan duygulardan nasıl kurtulabileceğinin çarelerini aramakla meşguldür.

Bizzat onda sığınmak, onda zahir olmak, kendisini onda bitiştirmek, onda kaybolmak ve kendisine yabancı olmak, kendisini gizlemek, kendisini inkar etmek, bu kültür ve bu ırktan olmadığını izhar ve ilan etmek istiyor. Dilini unutur, isim ve dinini unutur, esasen onların -yani hemşehrilerinin-nasıl yaşadıklarını unutuverir, onların nasıl olduğunu bilmez; nasıl yemek yediklerini, nasıl yattıklarını bir türlü idrak edemez. Esasen geçmişteki dil, hayat, insanlar ve şimdikilerden nefret eder, onların zevklerini beğenmez. Bu "gösterişle ve hatta onun gibi olmakla" kendisini onun saldırısından ve aşağılık kompleksi duygularından kurtarmaya çalışır. Bir toplum bu noktaya ulaştığında, kendi kimliğini kaybetmede ve kendisini imha etmede otomatik-leşir. En üstün aydınların, yazarların, mütercimlerin, üstün kabiliyetlere sahip olanların ve düşünürlerin işi nedir? Kendisini imha etmek, viraneye dönüştürmek, başkasına sığınmak, ve onda kimlik kazanmaktır. Bu bizim yeni en üstün kabiliyet sahiplerinin, yazarların, tercümanların,şairlerin, filozofların, dil bilimcilerinin, dışarıda terbiye edilmişlerin ve tahsil görmüşlerin üstlendiği roldür. Bütün işleri -biz yani belirli bir aselet sahibi olan insanlan-imha etmektir. Ve ne kadar boşalmış olduklarını gördüğümüz şahsiyetleri kurban etmek. Geçmişe, bundan bir veya iki asır öncesine bakın. Köylerimizde, küçük kasabalarımızda, büyük insanlar, büyük alimler vardı. Her yerde, bizzat "kendileri olan" kişilik sahibi, bir veya iki-üç adam bulunurdu. Otuz, kırk, yüz, üçyüz sene önce, ilerleme sağlamış olduğumuzu söylemiyorum, ama asildik. Asalet, ilerleme ve medenileşmeden ayrı bir meseledir.

Bütün yönlerden iyi olduğumuzu izah etmeye çalışıyorum. Hayır! Duraklamıştık, ama asildik. Asil idik de ne demek oluyor? Yani "kendimiz idik. Değerler bizden kaynaklanıyordu. Duraklamıştık, ama insandık," "kendimiz seçebiliyorduk" "kendimize aid zevklerimiz vardı" "kendimiz elbise yapıyorduk; bina yapıyorduk; bizzat kendimiz renk, güzellik ve modayı belirliyorduk. Kendimiz şiir söylüyorduk, yazıyorduk… Kendimiz din-diyanet sahibiydik, kendimiz inanıyorduk ve bunların tamamı bize aitti. Lakin şimdi bunlar bizim malımız değil. Bizim en iyi mütefekkirimiz özüne dönüş yapmak ve asalet istiyor, ama yine de tercüme yabancıdır.

Böyle biri, Avrupa'nın taklid edilmemesi ve öze dönülmemesini istiyor, ancak bunda bile mukalliddir. Fanon ve Sartre'in teorisine dayanarak konuşuyor, kendisinden değil. Söz sahibinin kıyafetiyle diğerlerinden olduğunu zaten bütün açıklığıyla sergilemektedir. Ama yedi veya sekiz seneden beri "kal", "kul", rivayetleri ve kelime oyunlarıyla batıcı akıma muhalefet etmeye başlamış bulunuyor. Nasıl bir bir sermaye ile batıcılık akımına karşı muhalefet ediyorsun? Sen ne Batıyı batıcılığı ve ne de Doğuyu tanıyorsun. Sadece Fanon ve Sartre gibilerinden bu sahada bir kaç makale tercüme olduktan sonra, böyle bir akım moda oldu ve sen de bu modanın izleyecisin.

Avrupa'da çok eski dostlardan birinin evine gitmiştim, baktım ki ev sahibi "ben özüme dönüş yaptım" demek için bir çift çarığı kapısının üstüne asmış. Kendisine şöyle sordum: "Kimler çarığı odanın kapısına asar? Sen Amerikalılara dönmüşsün. Onlar çarık ve sini satın alarak duvarlarına asıyorlar. Bunlar da takliddi. Sen hangi özüne dönüş yapmışsın? Sen aslen kendini tanımıyorsunki, ona dönüş yapmış olasın?"

DİPNOTLAR

1-Bu meselenin daha fazla değerlendirilmesi için, "Nereden Başlayalım" kitapçığının, Coğrafi Açıdan Aydın konusunun 32. sahifeden sonrasına müracaat edilmeli.

2-Settar Han entellektüel değildi, ama aydındı. Alla-me Kezvini, entellektüel idi ama, aydın değildi. Dehhuda her iki sınıfa girer. Bazıları bu iki sınıfa girmedikleri halde "büyük ve muhterem şahsiyetler" olarak bilinirler.

3-Mana yönünden kabul etmemekle birlikte aydın dememizden maksat, bu kelimenin kavram haline gelmesindendir. Bundan dolayı bu yanlış kavramı tekrar etmek zorundayız.

4-Bu kavram merhum Mirzai Naini'dendir. Meşrutiyet dönemindeki en büyük veya büyük alimlerimizden biridir. Alimlerin istibdadı, sultası Orta Çağ'da tanıdığımız sisime için en güzel bir kavramdır.

5-Esasen sosyal meselelerde mutlak bir hak ve batılın mevcut olmadığı söylenebilir.

6-Bu mevzunun anlatılmasından sonra dinleyicilerden biri şöyle sordu: "Siz milliyete inandığınızı söylediniz, böyle bir durumda evrensel sınırlarda konuşmak nasıl mümkün olabilir?

Cevabı; Ben bu suali şöyle anlıyorum; Bugün evrensel bir düşünce ve irtibat sözkonusudur. Nasıl olur da milletten söz edilir? Ve böyle bir düşünceye inanılır? Ben ve benim benzerlerimin bu gün inandıkları nasyonalizm veya ırkçılık değil ki, evrensel bir düşüncenin karşısında hareket edebilsin. Özbenliğe dalmaktır. Bu da dünyadan uzak kalmak manasında değildir. Benim kavim anlayışımda, dert ortaklığından, fikir birliğinden kopmak söz konusu değildir. Nasyonalizm klasik manasıyla şöyle izah edilebilir: Bir kavmin ırkı değerlere dayanması. Benim ismini nasyonalizm diye izah ettiğim, bu manada değil. Benim bahsettiğim nasyonalizm, kültürel ve manevi kimliğe dayanmaktır. Bunların her ikisi aynı değildir. Bir müslüman böyle bir itikat sahibi olamaz. Bu cahiliyettir, faşistliktir. Ama kendi toplumunun şahsiyet, maneviyat ve kültürüne dayanana, beşeri merhalede, insani bir eylem gerçekleştirmiştir. Özel durumları olan bir topluma bağlı olduğun milliyet yönünden iran'la bağımın bulunduğu, din yönünden islami değerlere sahip olduğunu ve bu özel tarih ve kültüre sahip bulunduğum bir zaman, normal bir hadiseyi yansıtmaktadır. Şimdi ise ben ve benim gibilerinin hem islam ve hem de islam dışı toplumlardan kopmuş olduğu gözlenmektedir. Bunun da ötesinde hem milli kültürden ve hem de kendi kavmi şahsiyetimizden kopmuş durumdayız. Yani kısacası şahsiyetsiz bir adam olmuşuz. Bir insanın şahsiyeti, din, kültür ve tarih sermayesine bağlıdır. Bu sosyal şahsiyetinin özetidir. Ben kültür, din ve tarihe yabancı kaldığım zaman insani şahsiyetten yoksun kalmış olurum.. Benim

söylediğim, manada, kültür, milli şahsiyetten uzak kaldığımda tarihten ve dinden de yoksunumdur. Yani muhtevadan yoksun bir fert, manevi sermayesiz, teşhis, mantık ve seçme gücünden yoksun bir şahıstır. Ben eğer kendimi evrensel bir harekette, direkt olarak bir emanizm (beşerin asaleti) düşünce tarzıyla -beşeriyet karşısında-dünya vatanımdır düşüncesinin yerine koyarsam ve böyle bir düşünceyi savunursam, kim istifade eder? Bir fikir sermayesi olmayan veya şahsiyetini yitirmiş bir insan, herşeye sahip olan birisine kardeşlik ve eşitlik elini uzatırsa, bu nasıl bir eşitlik elidir? Seçme gücüne, şahsiyet ve zora sahip olana uzatılan el, nasıl olur da kardeşlik eli olur? Sahip olanın, olmayan üzerindeki sulta elidir. Bundan dolayı, insani asalet ve emanizme dönüş yapılmalı mıdır? Bu ikinci merhalede söz konusudur. Nitekim şimdi kavmi şahsiyete sahip değiliz. Halihazırda, kültür, din duygusu ve kendini tanıma esaslarından tamamen yoksunuz; tamamen kendi özümüzden yoksun durumdayız. Şimdi eğer, insanın asaleti ve emanizme inanırsak, kendi kendimizi esir ve zelil etmiş oluruz. Belirli bir tabaka, mıntıka ve milliyetin oyuncağı ederek, zelil durumadüşeriz. Bununla birlikte, kendim nasyonalizme dönüş yaptıktan sonra -daha önce kastedilen şekliyle-Avrupa'ya el uzatır ve insanın makam ve asaletine inanabilirim. Ancak ben bahsettiğim nasyonalizme, yani kendi kültür, tarih ve dinime dönmedikçe, insan değilim ve bu kimliğime kavuşmadıkça, insanlık ve insan asaletinin elini başkalarına uzatmam da söz konusu değildir. Herşeyden yoksun insan görünümündeki bir varlık, insanın asaletine inanırsa, nasıl bir insan olur? Sartre'nin dediği gibi, beş-yüz milyon insan, ve bir milyar beşyüz milyon yerli -biz yerliyiz-insana elini uzatırsa ne olur? İnsanın yerli üzerindeki sultası olur. Zira yerli ve insanın benzeri, kopyası olan bizim için insanın asaleti hangi manaya gelir? Bunlar, Avrupalıların bize verdiği kavramlardır. Başka açıklamaların oyununa gelmemeliyiz. Kendi aralarında Avrupa, bizim konumumuzda konuştuklarında bu onların kavramıdır. Biz "asimile olmuş yerli"leriz. Onların kavramlarıyla asimileye uğramış Avrupalıların benzeri. Biz yerliyiz, biz işçi kavmiyiz. Bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, insanın asaleti, yani onların asaleti… Yani başka sermaye sahibiyle ortak olacak, hiçbir sermayesi olmayan kimse. Bu teşebbüsün neticesi ne olacaktır. Neticesini izah etmeye gerek var mı ? ikisi ortak olmayacaktır; biri patron ve diğeri de uşaktır.. Bununla birlikte, bu da sermaye sahibi olduktan sonra, ortak olma yoluna gitmelidir. Biz kendi ulusal kimliğimizi, şahsiyetimizi elde etmediğimiz müddetçe ve ben, Avrupalılar, Amerikalılar ve Ruslar karşısında, benim kültürüm, sanatım, dinim, maneviyatım, tarihim, şahsiyetim, insani kabiliyetim ve kimliğim budur, ortada; sende bunlara değişik kalıplarla sahipsin, gel ortak bir programla, bütün bunlardan istifade edecek yeni bir insan oluşturalım diyemediğim müddetçe, istenilen neticeyi de bekliyemem. Şimdi hiçbir şeye sahip değiliz ve elimizde olanları da almışlar. O halde ulusalcılık yani kendi insanlığımıza, benliğimize dönüş yapmak gerekir.

Bunun manası, ne ırkçılık, ne kan veya toprağa tapınmaktır. Bana insanlık şahsiyeti kazandıran, kültür ve maneviyata dönüştür. Bizi yerli olmaktan insanlığa; vahşilikten medeniyete, kültürsüzlükten, kültürlü olmaya; taklitçilikten buluş sahibi olmaya, mukallidlikten orjinal insana götürecek, dönüştürecek bir özel dönüş. Onun ardından, emanizm, yani nasyonalizmden sonraki döneme dönüşme var, ancak ondan önce korkunç bir tehlike söz konusudur.

7-Eğer dine karşı olanlar dersek, onların çoğunun karşı değil, daha çok dinden uzak ve dinin esaslarına bağlı olmadıklarını da göz ardı etmemek gerekir.

8-Yahudilere aid olan Hayber, henüz hâlâ belirli bir kısmı kalmış olan yemyeşil bağların ve hurmalıkların bulunduğu bir derecedir. Hiçbir surette çehresini değiştiremedikleri, unutturamadıkları, çehresini maddi ve manevi yönden tahrif edemedikleri, tek yerdir. İnsan buraya girdiği zaman Ali (r.a)nin sesinin onda yankılandığını hisseder. El değmemiş bu boğaz, eski durumunu korumakta.. Burada meydana gelen, yeni mağaza, bina, dükkan, elektrik ve modernize çalışmaları gibi yeni değişiklikler boğazın dışında gerçekleşti. Orda bulunan ovada cadde geçti ve binalar da onun kenarına kuruldu. Bununla birlikte boğazda hiçbir değişiklik yapılmadı ve yahudilere aid olan kale hala mevcuddur. Hatta "Kumusi" ve buna benzer birkaç sur daha ilk hallerini korumaktadır ve hiç el değmemiştir. Oraya girdiğinizde kendinizi bindörtyüz yıl öncesinde hissedersiniz ve o zamanın mücahidleriyle Hay-ber'e girmiş gibi duygulanırsınız. Orası adım adım Ali (r.a)nin hatırasıyla doludur. Peygamber'in (s.a.v) Ali'ye (r.a) hazırladığı program bilinçli bir seçimdir. Nitekim Heyber kabilesinden olan ve Hayber'in büyük pehlivanı sayılan "Merheb"e ait olan kale Ebubekir'e (r.a) havale ediliyordu. Bu en dayanıklı ve devan getiren kalelerden biriydi. Burası bindörtyüz yıl sonra bile, hatta Osmanlılar zamanına kadar kalenin hakimleri Hayber büyükleriydi. Buraya yol yapıldı ama hala ona varmak çok güçtür. Bu kale geçit vermeyen, keskin bir uçurumun yüksek bir noktasında yer almaktadır. Esasen bu kalenin zapt edilmesi tasavvur edilir gibi değil. Ancak, tarihin bu konudaki rivayeti inkar edilmez olduğundan, hava bombardımanıyla feth edilebileceği tassavvur edilen bu kalenin bizzat Ali (r.a) tarafından ele geçirildiğini yahudiler bile kabul ettiğinden, bunun tarihi bir gerçek olduğuna inanmaktan başka bir çare kalmıyor. Ebubekir (r.a) büyük bir gayret ve en güzel bir mücahidlik örneğini sergiledi, ama muzaffer olamadan geri dönmek zorunda kaldı. Bu konu kitaplarda var; Taberi, İbni Hişam siretine bakınız. Öbür gün sancağı Ömer'e (r.a) verirler. O da büyük gayret gösterir. Ebubekir (r.a)den daha fazla gayret göstermesine rağmen başarı sağlayamadığından döner. Peygamber (s.a.v) Ali'nin (r.a) ismini anmadan, yarın sancağı vereceği kimsenin, Allah ve Peygamber tarafından sevildiğini ve onun da onları sevdiğini söyler. Bu konuşma ve mesele olduğunda Ali (r.a) yoktu, hasta yatağında yatmakta idi. Göz ağrısından dolayı, gözlerini bir bezle bağlamıştı. Bu meselede?! haberdar olmayan Ali (r.a) ertesi gün katırına bindiği halde Peygamberin çadırının önünden geçer. Peygamber, onu çağırır ve sancağı ona verir. Ve daha sonra, yahudilerin meşhur pehlivanının öldürülmesi, yahudilerin büyük erzak ve silah deposu olan kalenin kurtarılması.. Bütün bunlar aynı gün Ali (r.a)'nin eliyle gerçekleşiyor.

Dere ve üst noktası büyük bir askeri nokta olan, yüksek zirve arasında bir mescid yer almaktadır. Bunlar Ali (r.a)'ye aitti.

Ele geçmeyen, anlaşılmayan değerini anlamayan, batı bozmalarının eşyanın tabiatına baktığı üstün kültürel değere sahip olan buraya da oynanmış ve olduğu gibi bırakılmıştır. Her halükarda ne dost ve ne de düşman doğal haline dokunmamış ve olduğu gibi bırakmıştır.

Bunun kendisi bile insana büyük hisler kazandırmaya vesile oluyor. Ali (r.a)'nin oradaki mescidinin durumunu tamamen yansıtması, Ali (r.a)'nin namaz kıldığı yerin, mescidin yeri ve Ali (r.a)'nin oradan yahudilere hücum ettiği karargahın olduğu gibi yansıması gayesiyle, bu yer bugüne kadar korunmuştur. İslam'da mescidin manası işte budur.

9-Bu cümleye iyice dikkat edin, bütün musibetlerimizin kaynağı budur.

10-Alinasyon. Bugünkü medeniyette, insanla ilgili hir bölümdür. İnsanın ruh ve düşüncenin mahkum edildiği makina ve mekaniğin bu düzeniyle ilgilidir. İnsanın bu mahkum edilişinde, tek boyutlu, azalmış, sınırlı, zelil ve kırılmaya doğru kayma başlamıştır. Alinasyon yani değişik güç, doğal atmosfer, duygu, hissetme duygusu ve hislere sahip olan bir kişi veya insan, makine parçalarıyla ilintili olarak idari sistemin çarklarına tamamen yapmacık ve suni olan toplumda sahip olduğu herşeyini kaybeder. Yavaş yavaş kendisine yabancı olmaya başlar, kullanamadığından dolayı bir çok insani güç ve duyguları zayıflar. Neticede tamamen yok olur. Bundan sonra, işinin meydana getirmiş olduğu iki çehreli durumu müşahhas hale gelir. İzafi, fazlalık bir şekilde artış göstererek yeni bir çehrenin oluşmasına yol açar. Netice olarak, insan, makine karşısında, aşamalı olarak şahsiyetini kaybeder. Makinanın şahsiyeti onda "hulul" etmeye, zahir olmaya başlar ve bir müddet sonra da, kendisini makinanın bir parçası olarak görür.

11- İran'da gösterilen, "Gav" filminde,

Aydının Mesuliyeti konusunda okuyucu Dr. Ali Şeriati'nin "Nerden Başlamalı" adlı kitabına müracaat etmelidir. (Çeviren)